

Ms. 59.3.

ישורן

37

מובל צוד ישועתו

Sive
DISSERTATIO THEOLOGICO-PHILOLOGICA
DE

JESCHURUNE

ejusque
in Rupem Salutis suæ Delicto,
ad
illustrandum locum DEUT. XXXII: 15.

quæ,
annuente summo Numine,

P R Æ S I D E

VIRO admodum Reverendo atque Celeberrimo,

D. THEODORO HASAEO,

S.S. Th. Doct. & P.P.O. ad B. Virginis V.D.

Ministro facundissimo,

Societatis Regiæ Scient. Berol. Membro dignissimo,

Publico συναληθευόντων ἐν ἀγάπῃ examini subjiçietur

ab

A U C T O R E

JOANNE OLPIO,

Coronâ - Montium Montano,

Futuro die *Jovis*, postridie Calend. Novembr. H. L. Q. S.

Bremæ, Typis Hermanni Christophori Jani, Illustr. Gymnasii Typogr. 1730.

*Cl. Michaelis v. pl. f.
Francf.*

Maxime Venerabilibus, Doctissimis, Celeberrimis, Facundissimis, Excellentissimis, Amplissimis, summe Reverendis, Honoratissimis

- D. THEODORO HASÆO &c. &c., ut in titulo, PRÆSIDI meo Gravissimo, Præceptori & *Hospiti* per quadriennium circiter munificentissimo, & inter alia ob lautissimam instructissimamque *Bibliothecam* usibus meis hactenus patentem immortaliter de me merito.
- D. CONRADO IKENIO, S. S. Th. D. ejusdem in *illustri Bremensium Gymnasio* Prof. P. Ord. & ad D. *Steph.* Pastori primario, ubique laudatissimo, Præceptori meo, ut de me meritissimo, sic omni & submissæ reverentiæ & tenerimi amoris cultu prosequendo.
- D. JOANNI WICHELHAUSEN, Rei Bremensis publicæ Senatori dignissimo, Magnario felicissimo.
- D. HENRICO AHASVERO, S. S. Th. D. & ad D. Mariæ V. D. Ministro fidelissimo, disertissimo.
- D. ENGELBERTO WICHELHAUSEN, laudabilis *Seniorum Collegii* Bremensis Membro meritissimo, Magnario florentissimo, Musarum vere Mecænati, variis muneribus perinsigniter de me merito.
- D. J. H. OVINIO, Cronenbergæ & Elberfeldæ in Ducatu Montensi V. D. Ministro Eruditissimo.
- D. DITHMARO HACKMANNŌ, Cœtus *Waldensis* in Ducatu Montium Pastori Primario, fidelissimo.
- D. J. C. RUBELIO, Ecclesiæ item *Waldana* V. D. M. & Rever. *Classis Solingensis* h. t. Inspectori vigilantissimo.
- D. JOANNI BERGHAUSEN, Negotiatori apud Cronenbergenses solertissimo, naturâ Avunculo meo, consiliis & re vere Parenti

*Præceptoribus, Fautoribus, Mecænatibus
Benefactoribus*

optime de me meritis & in posterum meritis gratum animum testaturus

hanc Dissertationem
sacram esse jubeo

AUCTOR.

DISSERTATIONIS PHILOLOGICO - THEOLOGICÆ

ad Locum Deut. XXXII. vf. 15.

PRÆLIMINARIA.

Argumentum.

§. 1. Hominem Christianum imprimis decere sedulam circa passiones Christi occupationem, adstruit. §. 2. Inde deducitur pretium operæ, quam tum Viri docti in Cruce Christi ex Vaticanis V. T. eruenda, tum Nos in eadem ex loco nostro deducenda collocavimus. §. 3. Subjectum, argumentum, Scopus, filum Cantici Moisaici, & sensus ejusdem propheticus extra controversiam ponuntur, qua sine variis adducuntur Auctores in hanc rem consulendi. §. 4. Ordo dissertationis nostræ analyticus indicatur.

§. I.

Licet non facile inficias iyerim, omnia, quotquot sunt, Doctrinæ salutaris capita seriam cujusvis hominis Christiani mereri meditationem, dubito tamen, an ullum illorum majori jure sibi vendicet, quam quidem istud, quod *passiones Sanctissimi Servatoris nostri* pertractat. Animus mihi neutiquam est, vario argumentationis genere istud hinc loci assertum atque adstructum ire, cæteroque hic latissimum scribendi campum mihi intuerer apertum. Verba mihi tum facienda forent de absoluta ipsius *necessitate*, quâ cuivis ad salutem scitu credituque summoperè fit necessarium. Dicendum mihi esset de insigni ex hac meditatione in nos redundante *utilitate*, quatenus nimirum doctrina hæc non solum fiduciam nostram, quam in Servatore nostro repostam habemus, maximè corroborat, verum etiam præcipuum, imo unicum consolationis nostræ & in vita & in morte constituit argumentum, quia fortissimum præbet ad Christianarum virtutum strenuum exercitium calcar. Pugnare præterea hic possemus cum illustri illo magni illius Gentium Doctoris Pauli *exemplo*, qui I. Cor. II. 2. exercitè affirmat, se neque *scire* aliud, neque *profiteri* inter Corinthios decrevisse *εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστόν καὶ τὸ πῶς ἐσταυρώμενον*, nisi **JESUM CHRISTUM EUMQUE CRUCIFIXUM**. Præcipuè verò urgendum hic denique esset, quod nullum Sanctioris doctrinæ dogma plus conferat *ad impios Judæos, ἐχθρὸς τῆ σαυρῆ τῆ Χριστοῦ confundendos* & *convincendos*, quam, quidem istud ipsum, de quo nobis in-

A

præ-

præsentiarum est sermo. Illorum enim majoribus, uti *Jesus crucifixus* fuit *Ἰησοῦς προσκείμετος καὶ πέτερος σκανδαλίς*, ita ipsi quoque posterius in hodiernum usque diem *crucem Christi* inter gravissimas prætendunt causas, ob quas à confessione religionis nostræ se profiteantur alienos, præcipuè, quòd illam cum fide vaticiniorum conciliari non posse sibi videantur persuasi. Ex eo saltem patere liquidissimè posset, respectu Salutis atque conversionis istorum quovis modo promovendæ, homini cuivis Christiano nil prius, nil posterius esse oportere, quam ut omnes curas atque meditationes suas illuc dirigat, quòd miseri isti homines ex *vaticiniis Veteris Testamenti* convincantur, *Messiam non solum talia, quæ passus fuit, pati, verum etiam crucifigi* ex effato oraculorum divinorum necessariò debuisse. Verum ne jam à lumine extra oleas vagari videar, alia nunc id genus argumenta lubens prætereo, quæ facili aliàs negotio hic prolixè coacervari possent, si quidem vel *Iliada* post *Homerum* scribere constituissemus, vel aliis præterquam *ὡς ἐν περιόδῳ* recensis ratiunculis assertum nostrum indigeret.

§. 2.

Quod si itaque res ipsa loquitur, *passiones Servatoris nostri cuivis hominis Christiani seriam mereri meditationem*, adeoque nec infimam sacrae hujus occupationis partem in eo esse sitam, ut non solum easdem in genere, verum etiam *supplicium crucis in specie ex Vaticiniis V. T. eruere* allaboremus, ecquis tum debita sua laude defraudaret præstantissimos illos præclari nominis Theologos, qui omnem suam diligentiam atque operam in hujus postremi veritate demonstranda impendere non dubitarunt. Nominasse inter illos cum maxime sufficere bina illa, dum superarent, *Ecclesiam nostræ splendidissima lumina, COCCEJUM* scilicet & *VITRINGAM*, quorum prior istud egit in *Commentariis suis Biblicis* passim; posterior vero præcipue in *OBSERV. SACR. LIB. II. CAP. IX. toto*. Ego saltem uti persuasissimus sum, insignes hosce Viros eo ipso rem planè insignem præstitisse, ita minimè quoque inutilem memetiplus suscepturum esse laborem arbitrò, si vestigia ipsorum eminentis sensus idem quoque de loco illo, quem in rubrica dissertationis nostræ ex *DEUT. XXXII. 15.* notavimus, evincere allaboravero. Præcipuè quoniam ille nostrâ quidem sententiâ ita est

est comparatus, ut notionibus Radicis נבל probè examinatis, non
modò תוּ הַיִּסְטוֹרִיָּהּ נִדְּוָה in genere, verùm etiam *supplicium*
crucis in specie perspicue in eò prædicta deprehendantur. Istud
itaque uti à nemine unquam, quantum nobis quidem scire datur,
ex professo hætenus fuit tentatum, ita nobis eò magis id negotii
nunc datum esse credimus, ut asserto huic quantumpote fidem
facere anniteremur.

§. 3.

Eò tamen priusquam descendamus, expectabitur forsàn à
nobis, ut in antecessum nonnulla, tum *subjectum*, tum *argumen-*
tum hujus cantici propheticum, tum *scopum* Spiritus Sancti in
ejus traditione intentum, tum *filum* ejusdem concinnum, cumque
eodem verborum nostrorum aptam *coherentiam* concernentia fun-
damenti loco præstruamus. Verum enim vero cum ipsimet
facilè pervideamus, hæc nimis diu nos detentura, nimiumque pau-
culis dissertationis nostræ plagulis præscissura esse spacium, si in iis
adstruendis vellemus esse prolixi; hinc nunc quidem acquiescere
malumus in otis illis, quæ hac in re nobis fecerunt quampluri-
mi, qui in hoc cantico explicando gnayiter desudarunt, peregre-
gii Interpretes. Præ aliis hîc in censum merentur referri Celeb.
COCCEJUS in *Ultimis Mosis* Tom. I. opp. BURMANNUS in *La-*
boribus Exeget. in Pentat. HEIDEGGERUS in *Signis temporum*,
HAMERUS contra *Ridderum*, Cl. TILLIUS in *Phosphoro*, D'OU-
TREIN ad LYDIUM in CANTIC. & imprimis Vir Rever. atque
Doct. RAVENSTEINIUS, V. D. M. Swollensis, cujus commen-
tarius in hoc Canticum Belg. Ling. conscriptus, nec vulgari curâ
elaboratus prodiit Swollæ 1728, in forma, quam dicunt, quater
complicata.

§. 4.

Ad rem potius ipsam nunc pedem promoventes, ut concinno;
quantum pote, progrediamur ordine, hoc, quicquid est, medi-
tationum in *duo* dispescemus *Capita*:

I. *Priori* Capite agemus de PERSONA, quacum Moses de certo
quodam peccato in textu nostro expostulat, quæque sub ini-
tio versûs nostri יִשְׂרָאֵל JESCHURUNIS nomine insigni-
tur. Hanc considerabimus

- (4)
- A.** Onomatologice, id est,
 N Variantes hujus nominis versiones paucis lustrabimus.
 D Etymon illius eruemus, idque ita, ut
 * præcipuas aliorum de eo sententias cum subjuncta episcopi enumeremus.
 β novam nostram de eodem conjecturam Lectoris judicio exponamus.
- B.** Pragmatologice, id quod tribus verbis fiet
 N ostendendo, quis in genere hoc nomine in sacris plurimumque veniat.
 D Quis in specie in pericopa nostra sub eodem indigetetur.
- II.** *Posterius* Caput versabitur circa EXPOSTULATIONEM ipsam, idque in duas iterum *Sectiones* erit divisum.
- A.** Prior sistet OBJECTUM, in quod deliquisse arguitur Jeschurun, quodque audit צור ישועה RUPES SALUTIS SUÆ. Hoc iterum nomen
 N paucis lustrabimus, quoad vim vocum, unde componitur.
 D Messiam hoc loco sub illo latere probabimus.
 D Eidem istud applicabimus, ostendendo
 * in genere, cur appelletur צור ישועה RUPES SALUTIS.
 β Cur in specie relatè ad Jeschurun dicatur צור ישועה Rupes Salutis SUÆ.
- B.** Altera Sectio ipsum illud atrocissimum Jeschurunis SCELUS in rupem Salutis suæ admittum, subque voce וינבל expressum exhibebit, idque iterum hoc ordine.
 * in genere ex variis hujus Radicis נבל notionibus loco nostro applicatis varia itidem scelerum genera passiones Messie generatim concernentia eruemus.
 β in specie mortis genus, supplicium scilicet crucis, à Messia perferendum ipsa hac voce percommode significari posse, adstruemus.
 γ. Ipsam quoque resurrectionem Servatoris tacitè hinc insinuari, verosimile esse, suspicabimur. Et denique
 δ. objectioni cuidam obviam ibimus, eoque dissertationi nostræ coronidem imponemus.

Quod

(3)

Quod Deus bene vortat!
DISSERTATIONIS PHILOLOGICO-
THEOLOGICÆ,

ad

Locum DEUT. XXXII. 15.

CAPVT PRIMVM.

Siftens

Personam Κατηγορουμένην ישרון

ARGUMENTUM.

§. 1. Inchoatur *A.* ab Onomatologia vocis ישרון, eumque in finem *N* variantes ejusdem versiones & præcipue Versio Alexandrina excutiuntur. §. 2. *ב* Transitur ad etymon hujus nominis indagandum. Hic *α* triplex aliorum de eo sententia examinanda sumitur, *a* illorum, qui à שרר. §. 3. *b* illorum, qui à ישר. §. 4. *c* Cl. Michaelis, qui à שרה, originem ejus arcessunt. §. 5. *β* nova de etymo hujus vocis affertur conjectura. §. 5. *B.* ישרון Pragmatologice consideratur, ostenditurque paucissimis, *N* quis in genere sub hoc nomine in Sacris veniat, *ב* quis in specie nostro in loco per illud indigitetur.

§. I.

Persona, ut inde exordiar, quam Moses ut strenuissimus optimaæ Dei causæ in hoc cantico patronus atrocissimi cujusdam sceleris inculcat, sub initio versus nostri appellatur ישרון JESCHURUN. Ejus in propiorem ut penetremus notitiam, nonnulla onomatologiam ejus spectantia hic omnino nobis erunt præstruenda. Nihil itaque abs re nostra alienum nos facturos existimamus, si versiones hujus nominis admodum variantes in antecessum tribus verbis perlustraverimus. *Variantes*, quas dico, versiones ne mirere, quippe quarum tanta est discrepantia, quantam quoque esse circa etymon, statim sumus visuri. Quidam enim hoc nomen in versionibus suis planè omiserunt, ut LUTHERUS & BELGÆ. Cujus rei ratio procul dubio non alia est, quam quod idem illud esse judicarent cum יעקב, quod vs. 9. hujus Cantici memoratum & Jes. XLIV. 2. cum ipso hoc nomine combinatum legebant. Alii,

A 3

iiique

sique non pauci in versionibus suis intactum hoc nomen relique-
 runt, vel quod etymon illius ipsis esset ignotum, vel quod tan-
 quam purum nomen proprium considerandum esse autumarent.
 Alii ex similitudine literarum initialium de Persona hinc indigi-
 tata judicantes eidem nomen ישראל aut ידורה substituerunt. Sic
Judei MAURITANIENSES وسمن اليهودي & *impinguata est Gens JU-*
DAICA. Item Cap. XXXIII. vl. 5. وكان في اليهود سلطان
 & erat in *JUDÆIS* Rex. Eodem quoque modo reddunt *Jef. XLIV.*
vl. 2. R. SAADIAS Gaon Deut. XXXIII. 26. & Jef. l. c. ipsum no-
 men ישראל substituit. Quibus & *CHALDÆUS, SYRUS* & tan-
 tum non omnes *Judaorum Magistri* suos addunt calculos. *LXX.*
INTERPRETES omnibus in locis ישרון reddunt per יהושפט. Hos
 secuta videtur *VULGATA*, quando in h. l. reddit per *dilectum*,
 uti in aliis locis substituit *rectum* sive *rectissimum*. Quod si quis no-
 stro in loco *dilectum* quoque pro *directum* vitiose positum esse cum
 C. à *LAPIDE, CAJETANO* apud *Lorinum* aliisque contendat, ei
 equidem non multum refragabor. Unde *LXX.* & cum illis *VUL-*
GATA versiones suas deduxerint, *EUGUBINUS* nos fatetur ne-
 scire. *Cl. TILLIUS* in *Phosphoro* ad locum nostrum versiones
LXX. Viralem & Vulgatam adducens p. 57. ait: *Quomodo illud inter-*
pretamentum ex voce ישרון derivent, videant earum versionum Patroni.
 Ego etsi versionum harum patrocinium in omnibus suscipere in
 me nolim, si tamen conjecturæ esset locus, totum, quantum est,
 negotium hoc modo facile confectum putem, si nimirum statua-
 tur, quod *Versio VULGATA* à *LXX. Virali* decepta exinde *dili-*
ctum quoque suum, *dilectum* inquam, si quidem hæc vera esset le-
 gio, mutuum desumerit; *LXX.* vero *INTERPRETES* Radicem
 ישר versioni suæ fundamenti loco supposuerint, eo tamen sensu,
 quo notare videtur *placere*, id est, *rectum videri, approbari*, qua qui-
 dem notione ישר נה usurpatum legitur *Psalm. CXIX. 128. &*
1. Chron. XIII. 4. atque tum fere semper cum בעיני in *ocu-*
lis constructum reperitur. vid. *STOCKIUS* in *Lexic. sub*
Rad. ישר. Jam verò, quod *placet, approbatur*, illud etiam est
gratum, illud amatur, illud diligitur, atque ita ישרון foret יהושפט,
 id est, *approbatus, amatus, dilectus* &c. Saltem רש; ò talem aliquam
 notionem in hac radice, aut cum ea cognatis animadvertisse, in-
 dici

dicio est nomen montis שריון Psal. XXIX. 6. quod itidem per
 וְיִיגֵד מִלְּמוֹנְתָיו reddidere. * Cum *Versione LXX Virali & VULGATA* qua-
 dantenus facere videtur SAADIAS Gaon, qui iisdem procul dubio
 nixus fundamentis שריון nostro in loco reddit laudatum & Cap.
 XXXIII. 5. فی الموصد in laudabili, versu tamen 26to eit. Cap. ut
 & Jes. XLIV. 2. ipso ISRAELIS nomine retento, prout paulò jam
 ante est monitum. Plures nunc adducere *versiones* superfedeo,
 superpondii tantùm loco adhuc observans, omnes hæc & addu-
 ctas, & statim adhuc sparsim adducendas *versiones* sono tantum
 literarum inter sese discrepare, atque uti ad rem significatam ad
 unam omnes esse accommodatas, ex dicendis patebit, ita discre-
 pantiam earum nonnisi ex Variantibus de *etymo* sententiis videri
 prognatam.

§. II.

Progredimur igitur nunc secundum filum, quod nobis ipsis
 præfiximus, ad ipsum hujus nominis *Etymon* curatius contemplan-
 dum. Omnes Virorum Doctorum de eo *sententias*, sive, ut re-
 ctiùs dicam, tricas recensere, id nimis foret prolixum, nec no-
 stri quoque instituti istud ratio permittit. Ex multis tamen tres
 potif-

* Quod si hæc conjectura ad palatum non fuerit, aliam adhuc trutinandam pro-
 pino. An scilicet hanc *versionem* non desumerint ex Rad. Arab. ^س bilarem,
 letumque reddidit. pass. letus, lubens, hilaris, item gratus & acceptus
 وَاَلَسَّ قَبْدٌ fuit, unde phrasin وَالسَّ قَبْدٌ hoc mihi placet, gratum, acce-
 ptum est, apud Arabes usitatissima, Saltem, quando Jerem. III. 17. שְׂרִירָתָא לֵב
 per מֵ אֶגְרֵי הַיָּם קַרְדִּיּוֹס reddunt, hujus radicis notionem respexisse videntur.
 An recte illud transfulerint, nunc non inquirò. Eatenus שְׂרִירָתָא bene
 ab illis per אֶגְרֵי vertitur, quatenus nimirum ex Arab. ^س hæc vox *letitiam*
 notat, & quidem talem, quæ in malam partem sumta cum *protervia* atque im-
 pietate coincidit. Stylo enim Orientis phrasin letum esse, idem velle ac pro-
 tertivum, petulantem esse, multis exemplis probatum dedit *Eximium Acad. Leid.*
 decus, ò Αἰνῶσιμος SCHULTENS in *obs.* ad Job. p. 116. Secus vero lon-
 gè rectiùs vi radicis ^س phrasin hanc שְׂרִירָתָא לֵב per *malitiam cordis* ex-
 presseris: hanc enim propriam hujus vocis vim esse, infra docebitur ad §. 5. in
 motis.

potissimum, quæ prima quidem specie insigni se commendant probabilitate, nec tamen omni vacant difficultate, sine examine dimittere non possumus.

Prima est illorum, quos inter quoque est *Magnus ille*, & ἐν τῶς γεσφαις δύνατος COCCĒJUS & qui eum sequuntur, qui volunt, וִשְׁרֹן esse 3. perf. pl. masc. fut. Kal à Rad. וִשְׁרֹן *adspicere, contemplari*, accedente in fine, ut sæpius huic formæ contingere dicunt, ἵ παραγογικο, ob quod, tono in ultimam migrante, vocalis longa sub ἵ præformante futuri corripitur, & ἐμφανίας ἐνεκα Kibbutz loco Schurek adhibeatur: Atque hac ratione וִשְׁרֹן proprie velle *populum aspectus sive visionis*: ita autem populum Israeliticum cognominari, vel *ob visionem gloriae & presentia divina præcipue in promulgatione legis, vel ob aspectum Dei ipsius in carne aliquando manifestandi*. Non quidem negare possumus, hanc sententiam eatenus ad palatum esse, quatenus nempe tum circa etymologiam ἀναλύσεως Grammaticæ analogiam sequitur, tum quoque in denominationis addita ratione talem adfert significatum, qui populo Israelitico, qua tali, ad amissim competit: quo minus tamen eidem pollicem premamus, tres nobis præcipue sunt rationes. α.) Quia *significatus verbalis*, qui ab istius sententiæ Patronis huic voci tribuitur, quemque etiam וִשְׁרֹן extra contextum mentitur, nexui non est conveniens, id quod cuius notionem וִשְׁרֹן *verbali-ter* usurpare tentanti ex ipsa locorum inspectione ad oculum patebit. Nolim tamen hoc nimis urgere, cum in nominibus propriis istud non rarè obtinere constet, quemadmodum & me monuit Doct. HILLERUS in *Onomast.* pag. 219. seqq. β.) Quoniam hoc modo violenta admodum invehetur Ellipsis, *objecti* nimirum *visionis* populi Israelitici, sive illud sit Deus ipse in deserto ipsi sub visibili specie apparens, sive filius Dei in carne aliquando manifestatus, sive quæcunque denique res prædictæ in genere, ad quarum eventum *videndum* populus Israeliticus seriorum præcipue temporum erat destinatus. γ.) Quia hac sententiâ admittâ, nulla potest ostendi ratio, cur Moses, vel si mavis, Spiritus S. per Mo- sen populum Israeliticum novo nomine insigniturus ab istiusmodi visionis objectis *Populum Visionis* voluerit appellare. Cum enim antea istud nominis de populo Israelitico adhibitum non legamus, hinc

hinc utique fit maxime verosimile, Moſen hic tale aliquod nomen efformare voluiſſe, cujus ſignificatus iſtiusmodi denominationis rationem involveret, quæ & ſcopo ſuo & perſonæ cognominandæ eſſet aptiſſima. Illam verò in allata ſententia contineri, mihi equidem, qua ſum cœcitate, perſpicere non eſt datum.

§. III.

Quare hac ſententia miſſa, pergamus ad alteram non minus ulteriori examine dignam: Illam ſcilicet, quæ ישרון ^{ro} derivat à Rad ישר ^ר rectum eſſe vel videri, quæque adeo ratione etymi *populum rectum* innuere contendit.

Militant pro hac ſententia non ſolum quam plurimæ Verſiones, v. g. SAMARITANA, VULGATA, itemque AQUILÆ, SYMMACHI, THEODORETI, ἰδῆος & ἰδύτατος reddentium; Verum etiam non pauci magni nominis Theologi illam adoptare non dubitarunt. Nomen inter illos cum maxime merentur Cel. VITRINGA in Comment. ad Jeſ. XLIV. 2. & HILLERUS in Onomaſt. p. 193. & p. 854. Cauſam ſi rogentur, cur populus Iſraeliticus dicatur *rectus* ſive *rectulus*, nomine, ut videtur, nimis honeſto, quam ut Jacobidarum multitudini poſſit vel debeat adaptari, illa iſis in promptu eſt. Prætendant ſcilicet, nomen hoc illi impoſitum eſſe vei α) per antiphrasim, quia populus hic *minime rectus* erat, vel β) quia talis videri voluerit profeſſione integritatis & *rectitudinis* vitæ & morum, vel γ) ita appellari cum reſpectu ad primam inſtitutionem, cujus jure quoque Jeſ. XLII. 19. משרם ^ר audiat, quatenus nempe in oppoſitione ad alios populos unica in orbe terrarum gens erat, quæ præ aliis tanquam perverſis *rectitudinis* laudem merebatur, quod & recte de Deo ſentiret & *veram* profiteretur religionem, vel denique δ) ita dici poſſe cum reſpectu ad ſemen *verorum* Jacobidarum, quod in cœtu Judaico conſervabatur, ſecundum Jerem. II. 2. Jeſ. V. 1. ſeq. Vid. VITRINGA l. c. Non quidem diſſitemur, hæc omnia primo intuitu admodum videri probabilia, vel ideo tamen, ut brevis ſim, calculum noſtrum illis non addimus, tum quia hoc modo Moſes noſter ſuo iſius ſcopo plane fuiſſet contrarius: ſiquidem enim Populus Iſrael populus *rectus* meruiſſet appellari, tum non ſolum minus recte perverſitas iſius ab ipſo carperetur, ſed & ipſa rupis ſalutiſeræ bona cauſa miſere

B

hoc

hoc modo depravaretur, atque adeo præcellentia ipsius atque in omnibus reſtitudo, quæ contra ingratum & perversum Israël secundum vl. 3. 4. 5. vindicanda erat, imminueretur multum, imo plane vacillaret, tum quia res ipsa loquitur, Mosën hoc loco non dicere voluisse, quid Israel fuerit professione, vel qualis esse debuerit, aut revera fuerit vi adoptionis, vel per antiphrasin, qualis modo sit, nempe *minime reſtus*; sed potius expressis verbis flagitia & scelera spiritu prophetico ipsis exprobrare, quibus recalcitrando, Deum factorem suum deserendo & rupem salutis suæ vilipendendo semet esset alligaturus, tum etiam, quoniam hoc pacto in verbis Moſis oppositum foret in apposito, nempe esse aliquem *reſtum*, & tamen turpissimo atque iniquissimo modo à Deo suo deficere: quod tanto minus hic est præsumendum, quoniam istud nominis hoc loco prima demum vice de Gente Israelitica usurpatum occurrit, adeoque ex tali quoque ratione procul dubio Israeli inditur, quæ ipsi, utut flagitiosissimo, omnibusque sceleribus deditissimo nihilominus erat convenientissima. Id quod præcipue tanquam sententiæ huic maxime contrarium urgemus, cum cæteroquin non facile inficiatum iverim, etiam Populum Israeliticum vel per ἀρρι-φροσιν *reſtum* appellari potuisse, licet minime talis esset, vel ipsum quoque, licet postea in detortam atque depravatam abierit progeniem, vi tamen primæ institutionis, vel respectu professæ *integritatis veræque* religionis reapse *reſtum* fuisse, adeoque & appellari potuisse. Nihil etenim est vulgatius in omni lingua, quam nomina rebus aut personis secundum primam statûs sui institutionem adaptari. Videri in hanc rem potest Cl. VITRINGA ad ll, cc, *Jes. XLIV, 2.* & imprimis ad *Jes. XLII, 19.* in notis.

§. IV.

Tertia denique de ישרון sententiâ, quam silentio hic minime prætereundam censuimus, est nova, eamque acceptam ferimus industriæ Cl. J. F. MICHAELIS, qui etsi elegantissimam de *Jeschurunis natalibus* conscripserit dissertationem, nobis tamen hoc, quicquid est, spicilegi voluit esse relictum. Is aliorum de hoc nomine sententiis recensitis & pro viribus excusis, Sect. I. §. 13. hanc vocem apposite putat deduci posse à Rad. ישרה ה radicali pro more abjecto, י ab initio & ך in fine ex Literis האמתי adjectis, secundum

(11)

cundum easdem formationis leges, quibus analogum ירוּתוֹן à Rad. ירה *confessus fuit* descendit, nisi quod in ישרון Kibbutz vicarium טִשְׁכּוּר Schurek occurrat. Considerat itaque ישרון tanquam nomen cum ישראֵל Paronymum, & pro eo §. 15. Sect. 1. tum ex συναφεια textus; tum ex genio accentuationis, tum ex praefixione כ Deut. XXXIII. 5. & conjunctione cum יעקוב Jef. XLIV. 2. tum ex consensu plurimorum virorum doctorum argumentatur. His denique quoad formationem praestructis, Sect. II. §. 18. Radici שרה tribuit notiones *solvendi, emittendi, dimittendi, liberandi*, quibus venire putat Job, XXXVII. 3. & Jerem. XV. v. 11. atque ita ישרון vertit per ἀπελευθερω libertum, libertinum, rationem denominationis petens ab *educatione ac liberatione stupenda populi Israelitici ex servitute Aegyptiaca*, quam omnibus locis, in quibus ישרון גֵר occurrit, accommodare adnititur §. 19. 20. Sect. cit. Fatemur, hanc viri docti sententiam ingeniose excogitam non levem probabilitatis habere speciem. Quo minus tamen & illi subscribere possimus, ejus rei sequentes nobis sunt rationes. (α) quoad formationem gratis affirmatur, quod ישרון ad Rad. שרה descendat secundum illas leges, quibus ירוּתוֹן à ירה *confessus est*. ירוּתוֹן enim non à ירה, sed contracte à ירירות *dilectionem* notante derivari, evicit HILLERIUS in *Onomast.* p. 10. 93. 415. & imprimis p. 513. Imo si vel maxime ישרון descenderet à שרה secundum illas formationis leges, quibus ירוּתוֹן à ירה, tum aut istud ה deberet mutari in ת, aut in locum ה abjecti ת Heemanticum inseri, adeoque non deberet scribi ישרון, sed שרותון vel שרתון aut ישרתון. Verum neutrum horum obtinet: Ergo & grammatica ejus abhinc deductio nulla est. Et (β) quod ipsam Radicis שרה allatam notionem attinet, illa infirmo admodum talo nititur; Quippe Radicem שרה apud Hebraeos, *solvendi, liberandi, dimittendi* significatu gaudere, id nondum satis est evictum: Loca enim illa, ex quibus significatus hic erui solet, contrarium plane suadent. Prior Job, XXXVII. 3. תחת כל השמים ישרהו optime à JUNIO, TREMELLIO, MERCERO, SCHMIDIO aliisque auctoritate Rabbionum suffultis vertitur: *sub universo caelo dirigit eum*, vel secundum

ARIAM, VATABLUM, ISIDORUM &c., directio ejus. (1) Po-
 terior vero locus Jerem. XV, II. אמר יהוה אם לא שריחך לטוב
 si ex

(1) Ego, aliorum de hoc loco sententiis suo loco relictis, hæc verba in hunc mo-
 dum vertere malim: *sub universo cælo micare sive coruscare faciet eam* sc. vo-
 cem, id est, tonitru. Hac enim notione Radicem שררן apud Arabes adhuc in-

venimus superflitem: quippe illis شرا notat *splenduit, micuit, coruscavit* fulmen.
 à qua verbi notione شرا splendidum Jovis sidus, لحسد, id est, *ob pul-*
ebritudinem nomen suum sortitum docet ALMAKRIZIUS in *Hist. Egypt.* Con-
 venit quoque شرا & اشرا, quod juxta ALJAUHARIUM & EBNOLATHIR
 inter alia quoque significat *coruscare*. Hinc procul dubio etiam Geminata
 شرا شرا vel شرا شرا scintillas ignis denotantia Originem & signi-
 ficationem mutuam sumserunt. An Dausensium Deaster نو الشرا Dushsbara,

qui secundum BOCHARTUM fuit Græcorum & Latinorum Δυσσείρας, quique ab
 aliis Bacchus Πυρρικός, ab aliis vero Mars sive Splendidum aut *coruscans*
Martis Sidus censetur, an (inquam) & ille nomen suum hinc traxerit, illud anxie
 nunc non disquiro. Consuli in hanc rem potest POCOCCIUS ad *Abulsar.* p.
 103. seq. Quod si itaque, ut eò redeam, dicta hæc atque quantum pote firma-
 ta versio nostra staret, tum hic fere sensus exinde profiliret: *sub universo cælo*
splendescere s. *coruscare* aut *micare faciet Tonitru*, id est, cum tonitruis sub o-
 mni Cælo coruscantia *fulgura* conjunget. Adeoque in hoc priori hujus Commatis
 temate *fulguris* descriptio generalior occurreret, eaque dein in posteriori ejus-
 dem hemistichio *فانوارو* diduceretur, quando additur: *فانوارو*
فانوارو & *Lux* ejus sc. *fulguris*, vel si mavis, & *fulgur* cum tonitru conjun-
 ctum *super alas terre*. Saltem huic verborum explicationi nexus eorundem ad-
 modum favet. Postquam enim Jobus versu præcedenti in genere locutus fuerat
 de *tonitru* ejusque admirationem excitaverat, hinc jam in commatibus 4to & seq.
 illud distinctius diducit, atque per partes exponit, quo scilicet pacto *eloquium Dei*
ex ore ejus exeat, ita sc. ut prius *fulgur sub totum cælum emittat, atque in-*
de totum cælum coruscare faciat, vs. 3. dein verò ipsa *terribiliter rugiens Dei*
vox sive tonitru succedat, vs. 4. 5. quò præcipue etiam velificatur parti-
 cula *فانوارو* vs. 4. *post eam* sc. *lucem*, hoc est, *fulgur rugit vox* &c. Ita vero
 loquitur Jobus ex proprio percipiendi modo, quippe sensus noster prius fulgu-
 ris lucem, quam sonum tonitru percipit. Id quod & LUCRETIUS de *Nat.*
Rev. Lib. VI. novit, quando ita canit:

*Sed tonitru fit, uti post auribus accipiamus,
 Fulgere quam cernant oculi &c.*

Sic fulgorem quoque cernimus ante.

Quid

si ex vulgata vertatur sententia : dixit Jehovah : si non reliquum tuum in bonum , nulla plane laborat difficultate. (2) Atque hinc (y) jam tertio loco patet, quid de allata denominationis ratione restet dicendum. Ipsa nimirum, ruente Radicis notione, sponte quoque sua ruinam minitatur. Quin imo si vel maxime illa stare, quænam, quæso, tum ratio esset, cur Moses tam ex abrupto in Educationem populi Israelitici ex Ægypto inciderit, ut inde eidem Jeshurunis, id est, ἀπελευτέρος imposuerit nomen? Ne nunc dicam de allata hujus interpretationis ad omnia loca accommodatione, quam quidem Vir Cl. ita facilem judicat, ut manibus queat palpari, quamque vero ego, proh! visus debilitatem! ne oculis quidem cernere possum.

B 3

§. V.

Quid LXX. INTERPRETES sibi velint, dum verba hæc reddunt : ὑποκάτω παντα τοῦ οὐρανοῦ ἢ ἀρχῆ αὐτῶν sub omni caelo principium sive principatus ejus, illud equidem non video. Non male forsitan conjecerimus, si à Rad. שׁוּרָא principatum tenuit vel gessit, ἀρχοντα sive principem egit, ישררו nostrum ipsos derivasse, statuamus. Verum, ne quid nimis, tantum de hoc loco sufficiat.

(2) Quid si verterem : dixit Jehovah : si malum Tuum scilicet, maledictio aut inimicitia tua, qua nimirum tibi maledicunt, inimici sunt, Te convitiantur, non in bonum scilicet, convertatur &c. ? quam prono tum omnia fluere alveo? quod vero שׁוּרָא malum, inimicitiam, maledictionem, convitium notare possit, illud liquidissime patet, tum ex collatione Rad. Arab. شَرٌّ & شَرٌّ malum fecit, improbus fuit. in Conj. III. male fecit alicui, adversatus fuit, malum improbumque dixit, malitiei arguit &c. vid. GOLIUS in Lex. Conf. idem in Rad. شَرٌّ quæ in Conj. III. contendit, rixatus fuit, denotat : tum quoque ex comparatione Vocum שׁוּרָא & שׁוּרָא quæ apud Hebræos adhuc superstites inimicum, adversarium, malignum, hostem, inimicitiam, malitiam, &c. denotant, quæque adeo notionem suam pariter atque Originem procul dubio ab hac quoque radice hauserunt. Quod si tamen ab Arab. سَأَى, Chald. שׁוּרָא Ascendit murum, affliovit, insfliovit, impetum fecit, vim exercuit, hostilem scilicet in modum, hæc nomina malueris derivare, ipse nec multum repugnabo. Prolixius hæc omnia ducere, illud nostri non est instituti, neque etiam aliorum de hoc loco sententias consulere, aut excutere nunc lubet, nec vacat. Hæc interea quoque de hoc loco שׁוּרָא in παρρησια dicta sunt. Conferri quoque possunt ea, quæ supra ad §. 1. in notis sunt observata.

§. V.

Commiffa itaque & hac cum aliorum de vocis hujus etymo-
sententiis, nunc quoque, *quid nobis de eo in mentem venerit*,
æquo lectoris judicio erit exponendum. Ego vero (ut paucis quo-
que hinc me expediam) istud nominis ex communi multorum
sententia à Rad. **יָשַׁר** derivatum malim, eo tamen cum discrimine,
ut non à notione, quâ *rectum*, sed quâ *opulentum, lautum esse, bonis*
affluere denotat, denominationem ejus arcessam. Hic vero signi-
ficatus effi à Vulgo Lexicographorum non fuerit observatus, eun-
dem tamen huic Radici competere, Arabes edocere nos possunt.

His quippe **יָשַׁר** in Conj. II. notat *facilem reddidit, prosperavit, secun-*
davit. In IV. Conj. **אִישׁ** *opulentus fuit, evasit, bonis affluxit, q. d. be-*
ne vel recte ipsi fuit, vel si phrasi Latina expresseris, facile vixit, hinc
יָשַׁר vel **יָשַׁר** vel **יָשַׁר** vel **יָשַׁר** *opulentiam, prosperitatem,*
vite commoditatem &c. notantia descendunt. Aptissime huc qua-
drat testimonium Abul-Pharaji in Hist. Dynast. p. 268. **اقتصدوا**
كثيرة *ades ditiorum spoliarunt,*
ingentibus opibus productis. Neque etiam in stylo sacro hæc notio
hujus Radicis plane non obvia est. Conf. Prov. XI. 24.
יֵשׁ מִפּוֹר וְנוֹסֵף עוֹר וְרוֹשֵׁף מִשֵּׁר אֵד לְמַחֲסוֹר
Est, qui dispergit, sc. bona sua, & additur ipsi
amplius, adhuc: & est qui cohibet ex opulentia (nihil pauperibus lar-
giens) nihilominus in pauperiem. Vid. Cl. SCHULTENS in h. l.
in Obsl. p. 213, seq. qui varias ibidem hujus Radicis notiones ad-
ducit, eamque unam ex alia prono alveo fluere ostendit. Addo,
quod quoque non parum hæc notio stabiliri possit ex collatione
consimilium Radicum, quæ eadem gaudent significatione. v. g. **יָשַׁר**
יָשַׁר, *incessit* q. per metathesin **יָשַׁר** *Erectus incessit,* in Pihel **יָשַׁר**
incedere fecit, direxit, item felicitavit, beavit, beatum, felicem predica-
vit. Homogeneum **יָשַׁר** *ditescere, ditari,* **יָשַׁר** & **יָשַׁר** inter se permu-
tatis, non minus convenit. Confer supra ad §. I. in notis annotata.
Sed quid opus est verbis, ubi res ipsa claret? Ego saltem, con-
jecturæ nostræ, menti quippe Spiritus S. facile conformi, quid op-

poni possit, primo intuitu nondum video; Illam ad minimum nihil absurdi tam quoad *deductionem Grammaticam*, in qua præter ABEN ESRAM longè plurimos Christianorum Interpretum habeo consentientes, quam etiam quoad *denominationis afferenda rationem* continere, ex sequentibus cuiusvis fiet manifestum.

¶ Enim quoad *formationem*, si quidem his tricus ulterius immorari licebit, **ישורן** formandum putem à Participio Pahul **ישור**, cui terminatio ך׃ nominibus propriis admodum solennis in fine accedit, eaque deducto accentu, haud secus ac terminatio pl. **יש**. Kametz antepenultimum mutat in Scheva, Schurek insuper vulgari usu in Kibbutz mutato. Adeoque hinc emergit ipsum nomen participiale **ישורן**, sive illud hoc loco fuerit proprium sive appellativum, quod mihi perinde est, & per populum *opulentum, opibus, divitis, bonis affluentem* reddi potest commodissime. Quod si cupiam de literarum **ש** & **ו** inter se permutatione mihi litem movere adlubuerit, illum ego ad infima puerorum subsellia malle remittere, quam in ejus gratiam rem tam claram tamque perspicuam pluribus heic loci adfertum ire.

□ Quemadmodum autem formatio hujus nominis Grammatica est legitima, ita de *ratione denominationis* non minus genuina, planè sum securus. Hæc enim si ulteriori in luce nunc ponenda foret, tum in subsidium heic cum maximè vocari posset vel ipsa Canaanis terra seu Palæstinæ regio, quippe quæ universi orbis si non umbilicus, at vere tamen ocellus non minimam *opulentia* hujus Israëlitaicæ partem constituebat. Militatura hîc essent pro me omnia illa bona externa, quibus ingratam Abrahamidarum gentem hac in fertilissima terra abundasse novimus, quæque uti quævis Divinioris Scripturæ pagina ubivis eloquitur, ita in cumulo præcipuè sistuntur *Deut. XXVIII. 1-14. Nehem. IX. 25. Jerem. V. 27. 28.* & sic porro. Confirmaretur insuper non parùm modò memorata *Jeschurunis* in quovis bonorum genere *affluentia & opulentia* lege illa *de mendico in Israele non tolerando, Deut. XV. 4.* Quamvis enim pauperes nunquam in eo non extiterint, uti exertis verbis *vs. 11.* ejusdem Capituli docetur, illi tamen reapte verius *opulenti*, quam pauperes erant censendi, quippe ege-

stati

stati eorum atque pauperiei variis beneficiis ex variarum legum præscripto in ipsos conferendis sollicitè erat cautum, atque consultum. **Quin** imo addi his omnino & possent & deberent omnia illa bonorum genera, quæ in perversam Jacobidarum propaginem à summo ejus bono, omniumque bonorum datore collocata in anteedd. à vs. 4 - 15. Capitis nostri enumerantur. Inde enim non leve nostræ modò allatæ JESCHURUNIS Etymologia accessurum esset pondus, si nimirum consideretur, quod tum demum prima vice, prout & antea jam monuimus, *Israel* sub nomine JESCHURUNIS, id est, secundum nostram hypothésin, *lauti* atque *opulenti* populi veniat, postquam scilicet in antecedentibus omnia illa bona, quæ *opulentiam* ejus atque *felicitem* constituiebant, ad gravitatem atque atrocitatem scelerum ipsius aggravandam, ingratiq; animi vitium eò magis ipsi explorandum ex ordine erant recensita. Verum hæc omnia hîc latius diducere nec opus est, nec etiam nunc nobis opportunum, cum integræ illud dissertationis facillè suppeditare possent materiem. Quare Lectorem nostrum, qui de hac præsci Israelis opulentiæ & in quovis bonorum genere affluentia plura novisse desiderat, ad Cl. HULSIUM in *prærogativis præsci Israelis* Diss. XII. p. 388. seqq. ablegamus.

§. VI.

Pergimus potius ab *Etymologica* JESCHURUNIS consideratione ad ultimum, quod in hoc capite nobis restat, ipsam scilicet ejusdem *Pragmatologiam* paucis adhuc perlustrandam. *Duplici* illud *ratione* nos facturos esse, supra in præliminaribus promissimus, **¶** scilicet ostensuros *in genere*, quis in sacris plerumque sub hoc nomine latere consueverit, & **¶** quis *in specie* nostro in loco sub eodem videatur indicari.

¶ *Populum Israeliticum*, ut inde ordiar, *non vero singularem quandam personam in sacris hoc nomine designari*, non est, ut prolixè hîc demonstratum eamus, *tum* quia jam in antecedentibus longè plurima huc spectantia à nobis sunt allata, quæ ad *etymon* rite eruendum necessariò videbantur præoccupanda, *tum* quia à nemine quoquam Interpretum tam Judæorum quam Christianorum, quan-

quantum nos quidem scimus, istud in dubium vocatur, tum denique, quia omnia ista loca, in quibus nomen hoc occurrit, non aliud subiectum, quam populum Israeliticum patiuntur, ut ex ipsâ eorundem inspectione cuius ad oculum liquebit, *

- Res altioris longe indaginis foret, si determinandum hic esset, *cuinam temporum etati populus hic memoratus sit adstringendus*. Verum & hinc me facili negotio expediam. Puto nimirum, *populum quidem Israeliticum prisci ævi minimè hic esse excludendum*, quippe ille jam antea & omnibus generis beneficiis à Rupe Salutis erat maectatus, & in typo quoque omnibus illis sceleribus semet adstrinxerat, quibus posterî illius rebus itidem secundis utentes semet ipsos erant alligaturi; De cætero tamen etiam nihil emphasi verborum me detractum ire confido, si cum illis non minus facio Interpretibus, qui verba nostra ad tempora Messiae referunt, quique adeò *populum Judaicum post Captivitatem Babylonicam* in terra Canaanis sub ipso Romanorum iugo rebus ex animi sententiâ fluentibus gavisum intelligunt. Eò verò tanto proniores inclinamus, quia præter hunc in nullo alio verba nostra tam plenam emphasin nacta fuisse deprehendimus, quemadmodum istud ex sequentibus ulterius clarebit. Plura interim huc spectantia videri possunt apud illos Auctores, quos supra in præliminaribus §. 3. citavimus, & ad quos Lectorem nostrum hic malumus remittere, quam verba ipsorum huc prolixè transcribere.

C

CAPUT

* Optimè itaque omnium transtulisse hoc nomen sunt censendi, quotquot, neglectâ quidem genuinâ denominationis ratione, ex sensu eidem nomen ISRAEL in versionibus suis substituerunt. Id quod fecerunt TARGUM ONKELOSI h. l. & Cap. XXXII. 5. & 26. TARGUM JONATHANIS *Jes.* XLIV. 2. VERSIO ARABICA in l. c. & *Deut.* XXXIII. 26. SYRIACA, TANVASIUS PERSA, VERSIO HISPANICA, ANGLICANA &c. aliique, LUTHERUM, qui cum BELGIS non aliam ob causam h. l. & Cap. XXXIII. 5. hoc nomen omisit, vindicavit RAITHIUS in *Vindiciis Versionis LUTHERI* ad locum jamjam citatum. Conferri quoque possunt, quæ supra §. 1. jam monuimus.

(18) פ"ט

CAPVT SECVNDVM.

Pertractans

Ipsam Κατηγορίαν sive Mosis cum Jeschurune EXPOSTULATIONEM sub phrasi צור ישועתו expressam.

TRANSITUS.

Posteaquam in Capite præcedenti ישרון ceu personam Κατηγορομένην, quam contra Moses ceu fidelissimus in republica Divina servus optimam Domini sui causam defendendam susceperat, ea, qua proposueramus, brevitate fuimus contemplati, nunc secundum filum in præliminaribus contextum ad ipsam Κατηγορίαν sive EXPOSTULATIONEM Mosis cum dicto JESCHURUNE propius examinandam videmur deducti. Reatum Jeschurunis in textu ipso sub phrasi צור ישועתו expressam supra exhibemus. In ejus Consideratione uti duo distinguenda veniunt, tum scilicet *Objectum*, in quod à Jeschurune peccatum fuit, tum *delictum* ipsum, sive potius *cumulus scelerum à Jeschurune in illud commissorum*; ita prioris contemplationi priorem, posterioris vero posteriorem hujus Capituli Sectionem tribuendam esse censuimus.

SECTIO PRIOR

de

OBJECTO delicti Jeschurunis צור ישועתו

ARGUMENTUM.

§. 1. OBJECTUM hoc consideratur & quoad *nomen*, ita ut vis vocum, unde componitur, eruatur. ubi (α) agitur de Voce צור §. 2. (β) de adjecto ישועה §. 3. ב Messiam sub hoc nomine latere, argumentis adstruitur. §. 4. א Eisdem itud applicatur ostendendo (α) cur in genere dicatur צור ישועה *Rupes Salutis*. Cujus rei causa tum generalior, tum specialior, tum specialissima ex peculiari notione vocis ישועה in notis adfertur. §. 5. Disquiritur, cur (β) in specie relate ad Jeschurun vocetur צור ישועתו *rupes Salutis sue*.

§. I.

Priorem itaque sectionem de peccati Jeschurunici OBJECTO exorsuris id cum maxime incumbet, ut in antecessum *nomen* ejusdem pro-

(19)

propius indagemus. Ejus vero in propiorem ut penetremus notitiam, pauca omnino de *significatu vocum*, יְשׁוּעָה & צוֹר, ex quibus componitur, erunt præstruenda.

Vocem צוֹר quod attinet, illam *rupem* sive *petram* plerumque denotare, nemo est, qui ignoret. Descendere eandem ab Rad. צוֹר *obsedit, arctavit* &c. itidem extra omnem est controversiam, Prout vero multiplex hujus radice est notio, quippe ex radicibus homogeneis יָצַר & צָרָר prognata: ita obscurum videtur, quænam illarum sit primaria, ad quam ceu ad fontem reliquæ omnes sint reducendæ. Nos, quibus immorari hisce nunc non est licitum, acquiescimus in cogitatis Doct. GUSSETII, qui in *Comment. Ling. Hebr.* p. 713. notionem *arctandi* primariam statuit, atque inde cum aliis derivatis nostrum quoque צוֹר notionem *rupis* ob *firmitatem* atque *duritiem* putat pertraxisse. Varios insuper hæc vox in sacris obtinet significatus, eosque partim proprios, partim metaphoricos, de quibus consuli possunt, præter Lexicographos COCCEJUM, GUSSETUM, STOCKIUM aliosque, Auctores statim citandi. Inter metaphoricæ ejusdem notiones vulgaris admodum & notatu digna est illa, qua de *Deo* adhibetur. Quoniam vero istud vario iterum fieri solet respectu, hinc variantes ejusdem etiam in nostro loco exinde prognatas versiones infra deprehendemus. LXX. ut vulgo audiunt, INTERPRETES varie non minus hanc vocem interpretantur. Conferatur de illis TROMMIUS in *Concord. Græc.* T. I. p. 745. Quando de Deo sermo instituitur, tum plerumque eandem per Θεον, κυριον, βοηθην, φυλακα &c. reddere consueverunt, sensum procul dubio magis, quam notationem vocis respicientes. Loco tamen 2 Sam. XXII. 32. notionem *formandi* צוֹר ex cognata Radice יָצַר adhaerentem innotentes per κτισην transtulerunt: Quo in quoque nec paucos inter eruditos secum habent consentientes, qui itidem hanc vocem, cum de Deo usurpatur, ejusdem cum יָצַר *creatorem*, designante significationis esse prætendunt. * Idem nostro quoque

C 2

in

* Neque id plane absque fundamento adseritur. צוֹר enim & יָצַר significationes suas confundere, patere potest vel ex loco *Jerem.* I. 5. כְּטָרָם אֲצוֹרֵךְ בְּכַטְּנִי ubi non opus est, ut צוֹר cum MASORA *parva*, NATHANE in *Concordantiæ*, KIMCHIO in *Radicibus* cæterisque Lexicographis illud וְיָצַר pro יָצַר habent.

in loco, ut sæpe alias, ex sensu vocem θεον substituerunt. Cujus rei ratio ipsis procul dubio non alia fuit, quam quod *rupem* sive *petram* constantissimum divinitatis symbolum esse prænoverint; Quippe ejus varias perfectionis tum durities, tum firmitas & stabilitas, tum altitudo petrarum peregre depingit. Quemadmodum istud, præeunte ipsa sacra scriptura, à quam plurimis est ostensum, in quorum propterea cogitatis nostro quoque loco applicabilibus acquiescimus, Lectorem interea nostrum, cui volupe erit nosse res illas, quarum quoque *rupes* præterea emblema esse solet, ablegantes ad RUYMIGIUM in *Emblemat.* T. II. p. 423. seqq. EVERSDYKIUM in *Gloria Messia* T. II. p. 626. seqq. BAUMANNUM in *Theolog. Allegor.* p. 175. seqq. RECHENBERGIUM in *Lexico Hieroglyph.* GUSSETIUM in *Comment. Ling. Hebr.* l. c. GLASSIUM in *Philologia Sacra* p. 1623. & 1724. GATAKER, ad *Antonin.* Lib. IV. §. 49. BOTSACC. *Prompt. Alleg.* p. 67. RAVANELL. in *Biblioth. Sacra.* SCHNEIDER. in *Lexico Bibl.* T. I. p. 1054. aliosque.

§. II.

Alterum nomen, quod cum priori צור ulteriori *ἐξήγησεν* gratia combinatur, est ישועה. Illud vi radices salutem quamcunque designare, etiam ii norunt, qui vel primoribus labiis linguæ Hebrææ delicias degustarunt. An vero hæc genuina & primaria vocis hujus sit potestas, id alia est quaestio. Cl. SCHULTENS in orig. Hebr. Lib. I. §. 26. seqq. p. 19. seqq. naturam hujus vocis ישועה in *amplitudine, laxitate & spatio* sitam autumat, primamque Radicis ישע ut conjugationem sic significationem idem velle ac *amplus, spatiosus & late patens fuit*; Inde vero facili & perquam proclivi via putat gradum huic verbo factum in *servare & salutem ferre*, quod idem sit, ac *aliquem, qui angustiis pressus erat & circumseptus, in spatium & libertatem cum amplitudine & abundantia conjunctam tradere*. Pro isthac primigenia notione tum ex oppositione inter צרה & ישע sive ישועה in sacris obvia, tum ex Arab. وسع, quod teste Gjeu-

habentibus ad Radicem צור referamus: præcipue cum verbum צור *صوم* hac *formandi per creationem* significatione Arabibus sit familiarissimum. Quæ quoque causa est, cur ARABS ERPENIANUS, supersticiosus alias Hebraismi observator, צור in nostro capite aliquoties per الخالق *creatorem* reddiderit, ut me edocuit Cl. SCHULTENS in *Obsf.* ad *Jerem.* l. c.

Gjeuhario, خلاف الضيف contrarium angustia, scilicet spatiosus & late patens fuit denotat, argumentatur. * Quicquid hujus rei sit, hic faltem relate ad rupem per צור ישועה innui videtur omne illud genus commodi, quod petra prestabant antiquitus, sive illud esset umbra, quam rupium quarundam præcellens altitudo peregrinantibus & ex itinere delassatis causabatur, sive illud esset cibus, mel scilicet & oleum, de quo vid. Interpretes ad Capitis nostri vl. 13, aut potus, aqua nimirum refrigerescens in usum esurientium & sitientium viatorum ex rupibus profluens, sive denique illud esset perfugium & tutamen, quod fuga aut alio quovis periculo pressis tum præclivis proceritas tum fissuræ aut speluncæ petrarum præstabant. Et quæ id genus commoda ex rupibus redundantia sunt plura, quæ prolixius hic recensere superfedemus, quoniam fufius legi possunt apud Auctores supra citatos.

§. III.

Ex hætenus itaque de vocum significato dictis liquet, phrasin צור ישועה proprie Rupem Salutis significare, illamque explicari posse vel per causam, Auctorem, Deum salutis, vel cum LXX. INTERPRETIBUS per Θεον Σωτηρα, Deum Salvatorem, quod mihi quidem perinde est, cum res eodem redeat. Inquirendum nunc est, quis hoc loco sub nomine צור ישועה sive RUPE SALUTIS delitescat. Sunt, qui Deum in genere hic à Mose innui contendunt. Sic CALOVIVUS in Bibliis illustratis in h. l. & omnes quotquot hic strictè de passionibus Messie agi, inficiantur Interpretes. Non quidem negare possumus, illum sæpissime sub emblemate rupis, quin & petra salutis in sacris literis venire; Emphasi tamen vocum si nil derogatum ire velimus, rectius longe secundam divinitatis personam, MESSIAM scilicet, primarium considerationis Mosaicæ objectum statuerimus. (∞) quia eidem exacte conveniunt proprietates illæ, quas Moses in hoc Cantico Rupi huic attribuit, quando nempe non solum versu 4to molitiones perfectas & divinas perfectiones

C 3

in

* Non est, ut de vero significato Radicis ישועה finis solliciti, cum ille non aliunde melius nobis innotescat, quam ex sermone Angeli Matth. I. 21, qui rationem nominis JESU redditurus Græcorum Ἰησοῦν substituit. Conf. WOLFIUS in Curis Crit. ad l. c.

(22)

in executione negotii salutis modo splendidissimo manifestandas huic *rupi* adscribit, sed etiam nostro in loco talia de eadem prædicat, quæ nonnisi in *Messia* plenam nacta fuere emphasin, ut sectione seq. probabitur ulterius. (β) Quia vero admodum simile est, quod Moses noster hoc loco æque atque versu 4to alludat ad *petram* in Cades percussam Num. XX, (cujus rei historia populo Israelitico non poterat non in recenti adhuc hære memoria) & quod proinde non solum *petram* nostram consideret tanquam antitypum illius *petræ*, quem Christum fuisse ex Paulina explicatione 1 Cor. X. 4. patet, sed & incredulitas illa; cujus in percussione *petræ* tum quidem ipse reus extiterat, tanquam typus omnium illorum flagitiorum à Jeschurune in *Messiam* ceu *rupem salutis sue* olim committendorum ipsi ob oculos versetur. Saltem, quod (γ) tertio loco potest addi, Mosen singularem aliquam *petram* in hoc Cantico ante oculos habuisse, istud non obscure innuit ה demonstrativum, quod voci צור vl. 4, ubi prima vice de *Messia* adhibetur, absque ulla causa præfixum esse, equidem non facile affirmaverim. Masorethas quoque singulare quiddam in hac *rupe* animadvertisse, litera ז in צור versu 4to majuscula manifesto est indicio. Vid. CLERICUS in h. l.

§. IV.

Nec leve his omnibus accessurum esse pondus existimamus, quando nunc quoque *congruam appellationis צור ישועה ad Messiam attulerimus applicationem*. Illa vero tanto faciliori à nobis expediri poterit negotio, quanto minori obnoxiam esse controversiæ perferentiscimus. Sive enim illud nomen *absolute* sive *relate* spectaveris, utrinque illud subiecto cognominando deprehendes convenientissimum. Utriusque consideratio adhuc paucis nos tenebit occupatos. (I) Itaque hoc nomen consideramus *absolute*, quatenus nimirum *Messias* in genere appellatur צור ישועה *Rupes salutis*. Rationem hujus emblematicæ denominationis si à nobis requisiveris, illam non longe arcessemus: potuit enim illam Moses noster desumere vel ex frequentia *petrarum*, quæ ipsi cum Israele tum temporis per loca petrosa palanti ob oculos versabantur: * vel, quod §. præced. nobis

* Conferri in hanc rem potest Doct. D'OUTREINIUS in *Introductione ad Emblemata Sacra* præmissa Tomo I. p. 130, seqq. & in *prefatione ad Parabolas* ib. cit.

nobis maxime probabile visum, ex historia illius *petra*, quam ipse
 met jussu Dei in deserto percusserat: vel si utrumque cuiquam pla-
 cuerit connectere, eidem nec ipse calculum meum denegabo. Ma-
 joris longe momenti erit observasse, quo jure demum Messias au-
 diat RUPES, & in specie *rupes salutis*. ∞) RUPES meretur appel-
 lari, quia tanquam verus & æternus Deus non solum omnes illas
 perfectiones divinas sub emblemate *rupis* adumbratas perfectissimo
 modo possidet, verum etiam easdem in augustissimo negotii gra-
 tiæ theatro splendidissimum in modum demonstravit. Nec mino-
 ri quoque jure ipsi β) competit nomen *Petrae SALUTIS*, tum quia
 omnem illam *salutem*, quam ex *petra* terrestri redundare, supra ωs
 εν παρθενω tetigimus, spirituali modo fidelibus suis præstat, vid. Cel.
 LAMPIUS, præceptor meus nimis cheu! mature mihi ereptus, in
Fed. Grat. P. III. T. I. p. 180. seqq. tum quia omnis suorum *salus* in
 ipsius sponsione in æterno consilio gratiæ facta, tanquam immobili
rupe unice est fundata, atque proinde quoque ab ipso tanquam vera
 ejusdem causa atque unico Auctore dependet: tum denique,
 quia per passiones consummatus plenaria æternæ *salutis* acquisitio-
 ne in plena emphasi populo suo factus est *rupes salutis*: tum enim
 rivi *salutis* acquisitæ, seu antitypicæ aquæ *petra* per Moysen percussæ,
 ex ipso tanquam ejusdem antitypo ad populum Israeliticum novi
 fœderis redundare demum plenarie occipiebant. Sed quorsum ab-
 ripior in tam latissimo piarum meditationum campo? Pauca hæc
 ex tam uberrima dicendorum messe excerpisse sufficiat. *

§. V.

* Ex dictis licet abunde constet, cum quod צור ישועה sit ipse Messias, tum quod
 ipsi quoque nomen hoc exacte conveniat; ad utriusque tamen illustrationem non
 parum conferet, si vocem ישועה adhuc paulo accuratius contemplerur. Est
 vero isthæc ita comparata, ut non solum *salutem* in genere, ut §. 2. monuimus,
 sed & Metonymice ipsum Auctorem *Salutis*, Servatorem sive Jesum *ἐμψυχιστὸς*
 designare possit percommode. Eo enim sensu plus vice simplici in facris occur-
 rit. Notabilis est locus Gen. XLIX. 18. לישועתי קויתי יהוה, quem non
 male verteris: *JESUM tuum expetto, Jehova!* confer quoque Jes. XII. 2.
 ישועתי הנה אל, ubi HIERONYMUS deserte reddit: *Tu es Deus SALVA-*
TOR meus, & in Commentario explicat: id est, *Jesus meus*. Addantur loca
 Pf. XIV 7. LXVIII. 20. Jes. XLIX. 6. LII. 7. I.VI. 1. Conferantur cum his illa
 loca, ubi de *Deo Salutis Auctore* in genere adhibetur v. g. Exod. XV. 2. Pf.
 XXXV.

§. V.

Quemadmodum autem ex dictis abunde liquet, quod & cur Messias absolute dicatur צור ישועה *Rupes Salutis*, ita in hac sectione nihil restat, quam ut (II) tantum inquiramus, quo jure *cum relatione ad Jeschurum* idem à Mose nostro nominetur צור ישועתו *Rupes Salutis SUÆ*. Ut paucis omnia dicam צור ישועתו *cum relatione ad Jeschurum*

XXXV. 7. Jcf. XXXIII. 2. & in primis Pf. CXIX. 155. רחוק מרשעים ישועה, ubi quis ex mascul. רחוק *cum fœm. ישועה* constructio non male inferret, per ישועה *Salvatorem* designari: præcipue, si conferatur hic locus cum Prov. XV. 29, ubi pro ישועה substituitur יהוה. Eadem fata subiere ישועה & יהוה reddiderint, de quibus conf. STOCKIUS in *Lexico*. Mirum proinde nobis videri non debet, quod LXX, INTERPRETES non semper hanc vocem per σωτηριαν vel σωτήριον, sed & sæpissime, quando ad Deum refertur, per σωτήρα & Ἰησοῦν reddiderint. Ita Hab. III. 13. יצאת ישוע עמך לישע את משיחך. Quæ verba 6ta Editio Græca, cujus HIERONYMUS in *Comment.* meminit, ita transfert: ἐξήλαθες τὸ σωτήρα τοῦ λαοῦ σου διὰ Ἰησοῦν Χριστόν. Sic Jcf. XVII. 10. Καταλίπες τὸν θεὸν τοῦ σωτήρα σου. Pf. XXVII. 1. Κυρίως σωτήρ μου. & imprimis Jcf. LXII. 11, ubi Deus filia Zionis annunciari jubet: Ecce ישועך *Salus tua venit*, LXX, transferunt: Ἰδὺ ὁ σωτήρ σου παραγγέλλεται. Quæ verba de *Servatore* dicta esse, ipse *Servator* ostendit Apoc. XXII. 12. Sic Hagg. III. 18, ubi TARGUM ארוץ בארהא עבר פרקני *Exultabo in Deo faciente redemptionem mei*. LXX, ἐυφρανθήσομαι ἐπὶ θεῷ τῷ σωτήρῳ μου. Nostro in loco itidem per σωτήρ reddunt: καὶ ἀπέσθη ἀπὸ θεῷ σωτήρ σου. Nec solum id, quod Hebræis *Salus* audit, apud τὸς ὁ *Servatoris* nomine venit, sed & vicissim, quem Hebræi *Servatorem* vocant, illi σωτηριαν sive *salutem* dicere non verentur. Conf. 2. Reg. XIII. 5. ויתן יהוה לישראל משיע LXX, καὶ ἐδώκε κυρίῳ σωτηριαν τῷ Ἰσραηλ. LXX, *Viralem vestionem* videtur secutus Simeon, quando verba Jacobi Patriarchæ p. d. in oculis habens pro *ישועתך* dicit σωτήριον σου, id est σωτήρα σου. Nec non ipse *Servator* noster Joh. IV. 22, δὲτι ἡ σωτήρια ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν. Ubi p. d. per σωτηριαν semet ipsum tanquam mundi *Servatorem* designat, id quod etiam mulier ista Samaritana ita accepisse videtur, quando vl. 25, in responsione ipsum Messia nomen reponit: Οἶδα δὲτι Μεσσίας ἐρχεται, ὁ λεγομῆναι Χεῖρ σου. Vid. Cel. LAMPIUS in *Comment.* in *Johann.* T. I. p. 750. ad h. l. Nihil igitur, ut dicta ad scopum tandem redigamus, obstat, quo minus & hoc loco ישועה ita interpretetur, & cum LXX, INTERPP. per appositionem reddamus: ΘΕΟΝ σωτήρα σου, *Rupem* sive *Deum SALVATOREM* sive *JESUM suum*, præcipue cum illud observasse non solum non parum faciat ad superiora, quæ §. 3. & 4. disputavimus, confirmanda, verum etiam maxime ad confundendos Jesu nominis hostes, impios scilicet Judæos, qui hoc nominis in lege non occurrere venditantes acerbissimis illud convitiis ubique lacerare consueverunt.

run cluit Messias α) propter omnimodam salutem temporalem, cujus Auctor ipse extiterat tum prisco Israeli in educatione presertim ex servitute Aegyptiaca, in ductione ejusdem per desertum sub columna nubis & ignis, in tutamine ab hostium insidiis, in expulsionem eorundem ex Canaane, in introductione ipsius in terram promissam, in concessione omnis generis bonorum in hac ipsa terra hæreditaria & ita porro: tum etiam senioris avi Jeschuruni, post educationem ex captivitate Babylonica sub ipso etiam adventu Messia in terra itidem Canaane rebus ex animi sententia fluentibus gaviso: id quod ex historiis illorum temporum fusius posset demonstrari, si quidem id nunc ageremus. β) Cum maxime vero nomen משיח צדק ישועה merebatur Messias propter salutem æternam, cujus viam non solum prisco Israeli, jure adoptionis in populum peculi, præ aliis gentibus patefecerat, eumque in finem leges salutiferas eidem præscripserat, quarum fideli observatione salutis æternæ poterat fieri particeps; sed quam etiam posteris Israelis ipse olim erat annuntiaturus, & tantam salutem justo pretio assumaturis plenarie erat acquisiturus, atque eo ipso piæ indolis Jeschuruni semet ως τον Θεον σωτηρα σε seu Deum servatorem suum exhibiturus. At vero, iniques, quorsum tanta salus, cujus Jeschurun maximam tamen partem non factus est particeps? Sed cogites tritum istud: nemini (ne dum indigno, qualis erat Jeschurun) beneficium obtruditur. Id Moses optime quidem noverat, detortam Jeschurunis progeniem salutis hujus non ex assè hæredem fore, quin potius oblatam salutem repudiando, ipsūque Salutis Auctorem rejiciendo semet vel mica salutis indignum esse redditurum, atque adeo rupem salutis ipsi contra λιθον προσκομιματ^ο και πετραν σκανδαλι^ο futuram. Voluit tamen Messiam tam gratis atque vivis hic depingere coloribus, ut eo magis ansam haberet, infrunitam Jeschurunis proterviam ingratiq; animi vitium, scopo suo convenienter perstringendi. * Quemadmodum itaque,

D

ut

* *Divide* quidem hic depingitur Messias in se, non vero relate ad Jeschurun. Neque id sine singulari Dei providentia factum esse existimem: si enim directe hic nomen משיח à Mose nostro fuisset adhibitum, tum procul dubio Jeschurun sceleribus illis in *Servatorem* ab ipso secundum vaticinium Mosis aliquando committendis semet non fuisset alligaturus; quod tamen vi decreti & respectu executionis nego-

(26)

ut ex hæcenus recensitis tandem summa fiat, res ipsa loquitur, *Rupem salutis Jeschurunis* non alium esse, quam ipsum sanctissimum Servatorem nostrum, qui patribus ut talis erat promissus, à prophetis ut talis depictus, quique etiam in plenitudine temporum ut talem Jeschuruni suo semet stitit; ita cuius exinde primo facile intuitu fiet manifestum, non leve eo ipso sententiæ nostræ accedere pondus, quando passiones Messiae hic prædictas esse statuimus. Ad quas vero eruendas cum posteriorem hujus capituli sectionem determinaverimus, hinc ad eandem sine ulteriori mora nunc pedem promovemus.

SECTIO POSTERIOR.

Sistens

Ipsa Jeschurunis in rupem salutis suæ DELICTA, sub emphatica voce רבב' vivide depicta.

ARGUMENTUM.

§. 1. Præcognoscenda quædam sistuntur. §. 2. Ipsa Jeschurunis SCELERA in rupem salutis suæ admittenda erigenda inchoantur; eumque in finem nonnulla ad accuratiorum rem emphaticæ vocis רבב' intelligentiam facientia præstruantur. §. 3. N. Initium fit ipsius recessionis variantium hujus radices notionum, & quidem (α) silitur notio *cadendi, marcescendi* &c. eaque §. 4. (a) textui & historiæ passionis Messiae, §. 5. (b) vaticiniis, emblematis rupis & scopo Mosis applicatur. §. 6. (β) Significatus *contemnendi, ignominia afficiendi* &c. excutitur, idemque §. 7. passionibus Messiae accommodatur, & §. 8. ex vaticiniis & scopo Mosis corroboratur. §. 9. (γ) Notatio *multitudo* ex radice רבב' eruitur, & §. 10. eadem & sensui verborum, & scopo Mosis congrua esse demonstratur. §. 11. δ Ex peculiari notione רבב' apud Arabes adhuc superstitente *ipsum crucis supplicium* investigatur, idque ita, ut (α) notio illius peculiaris, quæ consistit in *jaculatione & perforatione cum sagittis*, in apricum producatur, & §. 12. (β) eadem *supplicio crucis Messianæ* & sensui verborum nostrorum applicetur, (a) ex collatione consimilium phrasium prophetiarum itidem figurate *supplicium crucis* designantium. (b) §. 13. Ex egregia ejusdem ad emblema *rupis* relatione: quæ (*) adducitur, & (**) §. 14. Messiae ut *rupi salutis* applicatur. (c) §. 15. Ex insigni ejus cum sco

po

negotii gratiæ necessario fieri debebat. Hæc causa est, quod nusquam in Prophetiis, in quibus de passionibus Messiae agitur, expressis verbis non *non Servatoris* legatur: eodem plane modo, uti nec mortis genus, si *supplicium* scilicet *crucis* à Messia perpetiendum directe usquam fuit commemoratum. Id enim si factum esset, tum Messias p. d. nunquam à Judæis fuisset crucifixus, Conferri possunt in hanc rem, quæ Sect. seq. erunt recitanda.

po Mosis convenientia. §. 16. 2 Resurrectionem Servatoris tacite sub voce נבל
insinuari, verosimiliter conjicitur. §. 17. 7 Coronidis loco objectioni cuidam oc-
curritur.

§. I.

Considerato jam ως εν τώνω objecto illo, in quod Jeshurun à Mo-
se nostro deliquisse arguitur, demonstratoque, illud non alium
esse quam Messiam, sanctissimum nostrum & in secula benedictum
Servatorem: nunc quoque DELICTUM ipsum, sive, ut rectius di-
cam, cumulus scelerum à Jeshurane in Messiam commissorum ex empha-
tica illa multoque significato foeta voce נבל paulo uberiori con-
templationi erit subjiciendus. Id vero ne sine aliquo iterum ordi-
ne præstetur, primo pauca quædam præmittemus, quæ ad genera-
lem notionum Radicis nostræ נבל evolutionem quidquam conferre
videntur, deinceps vero præcipuas ejusdem notiones sigillatim eo
ordine excutiemus, ut unamquamque insimul illarum & loco no-
stro & passionibus Messie convenientissimam adstruamus. Id ve-
ro uti caput & longe uberrimam dissertationis nostræ partem con-
stituit: ita, antequam eo deveniamus, id unum Lectorem nostrum
nunc monitum volumus, nos, licet verba nostra prophetice con-
siderare constituerimus, in implemento tamen eorundem prolixè
demonstrando non esse moraturos, quin potius illud partim simul
adpersuros, partim vero ex historia Evangelica passionis Christi
ut nemini non notissimum supposituros.

§. II.

DELICTA igitur Jeshurunis in Messiam perpetrata consideraturis
id ante omnia datum erit negotii, ut in genuinam Radicis נבל po-
testatem penetrare allaboremus. Illa ut eo clarius nobis in-
notescat, nihil nunc prætermittere certum est, nisi quod nullam
plane probabilitatis speciem hanc in rem promittit. Id vero ad
hypothesin de seminibus vocum biliteris uti nemo nisi omni in Philo-
logiam sacram reverentia cassus facile retulerit: ita a nemine quo-
que, nisi tali, nobis vitio vertetur, si ejusdem vires hic paulisper
tentemus, atque eo ipso viam quasi ad plenioram Radicis nostræ
נבל intelligentiam struamus. De simplici igitur semine, ut
NEUMANNUS, LOESCHERUS alique horum assecla loqui
amant,

amant, dum cogitamus, commodissime procul dubio illud figimus in bilitero בר, quod ex illorum sententia *confundentis* & *quovis modo destruētis* involvit significationem. Liquere illud potest non solum ex ipsa illa particula בר, quæ in sacris literis sub notione: *non, nequaquam, nibili* adhuc superstes est, & natura sua nonnisi *abolitionem* & *destructionem* dicit; sed & multo evidentius istud patebit, si prolem atque familiam ab hoc simplici בר descendentem obiter perlustremus. Dubium enim nemini esse potest, quin hinc descendant (1) *geminatum* בלל & *inuitatum* בבב, unde בבב Babel; istud vero *permixtionem, confusionem, destructionem* innuere, cuius ex Gen. XI. 9. est manifestum. (2) *Cavum*, ut vocant, בור, de cuius etymology statim. (3) Præter nostrum נבל *præformata* alia, v. g. אבב *luxit, in luctu fuit*, הבב *evanescere, vanum fieri*, חבב *corrumpit, perdidit, destruxit*, notione apud Chaldaeos præcipue huic verbo propria. Addo hisce & nomen תבב, quod orbem, terram habitabilem denotat; nativo tamen significato notat *mundum*, sive το πᾶν, *universum*, terra, aqua, aëre, meteoris, nubibus *permixtum*, à Radice supra allata ברלל: quæ *mixtio* sive *confusio* cum Græcis & Latinis videretur *ornatus*, hinc priores κοσμος, posteriores *mundum*, id est, exornatum appellavere. Accedunt his (4) aliæ quædam radices *auctæ*, quæ ceu ejusdem familiæ voces à בר itidem originem & significatum traxerunt, v. g. Chald. בלא, quod notat: *consumi, atteri vetustate*, unde Arab. بلا est *arumnam* & *calamitatem immittere*, qui significatus hæsit loco Dan. VII. 25. vid. Cel. SCHULTENS in h. l. Ab hac Rad. בלא nonnisi litera cognata differt ברה *veterascere, vetustate atteri* &c. unde παλαι, olim, παλαιῶν, *vetus*, Germ. *faulen, fallen* &c. quia vetera putrescunt & decidunt. His denique (5) accedunt *compositæ* quædam radices ab hoc quoque simplici בר oriundæ, v. g. ברק exinanivit, ברע quod primario notat: *absorbuit, deglutiuit, devoravit, perdidit*, unde Gr. φαρμάκων & Lat. *balena* ab absorbendis & deglutiendis pisciculis sic dicta; secundario vero: *amputavit, succidit* ex Arab. بلع, quæ notio locum obtinet Job. VIII. 18. vid. Cl. SCHULTENS in Job. p. 23. Cætera ne nauseam creem, lubens prætereo, quæ luxurians alias ingenium, non ego, æque facili negotio huc trahere posset. Ex his saltem primo
intui-

intuitu apparere posset sententiæ hujus *de seminibus vocum simplicioribus* probabilitas, quin hac admiffa, non parum inde stabilitum iri notiones omnes Radicis nostræ **נבֿל**, quam æque atque alias latas omnes *dejectum & destructum* quid involvere, ex dicendis fiet manifestum. Imo nec ipsi diffitemur, hanc sententiam longe plurimum merituram esse calculos, si per omnia ea probabilitate, qua in hoc bilitero **בֿל**, quanta etiam cunque illa sit, gauderet. At vero, ut verum etiam fatear, etsi allata hæctenus aliqua verisimilitudinis specie se commendant, in aliis tamen longe plurimis istiusmodi quid invita plane Minerva tentatur, atque proinde lubentes quoque confitemur, parum inde subsidii atque fundamenti notionibus Radicis nostræ **נבֿל** accessurum, si aliunde ad illas eruendas certiorique fundamento superstruendas major nobis spes non affulgeret. De quo tamen uti non dubitamus, ita nunc ad illas propius excutiendas bono animo progrediemur, superioribus interea suo loco relictis, tantumque valere iussis, quantum apud Lectores iudicio pollentes valere possunt. *

§. III.

Radix **נבֿל** æque ac cognata **נבֿל**, ut eo perveniamus, generatim obtinet notionem *cadendi*, qua etiam cunque istud fiat ratione. COCCEJO & GUSSETIO in Lexicis princeps hujus Radicis notio est *marcescere, contabescere*. Ab aliis tamen præfertur prior. Quicquid sit, saltem quando **נבֿל** *cadere* notat, tum plerumque de *ca* *cadere* rerum *staccescentium & contabescentium* sumitur, diciturque (α) *proprie de floribus arborumque foliis ob interioris succi & humoris defectum externique æstus vehementiam decidentibus*. Loca videantur apud STOCKIUM in Lexico. (β) *Improprie* autem usurpatur de hominibus, tum illis, qui laboribus ad languorem dati, id est, delassati *cadunt*: quo sensu occurrit Exod. XVIII. 18, tum talibus, qui ita *ceciderunt*, ut nunquam sint resurrecturi, id est, *intereuntibus*. vid. 2 Sam. XXII. 47. Ps. XVIII. 46. Jes. LXIV. 6. **

D 3

Eadem

* Sententiam hanc *de seminibus vocum & significatu literarum hieroglyphico* modo excusserunt Cel. Chr. Bened. MICHAELIS in *diff. de h. materia* Halæ. 1709. & 1717. & J. G. CARPZOVIVS in *Critica* S. V. T. p. 186. seqq.

** Id ipsum Radix hæc **נבֿל** cum Ling. Lat. Gr. aliisque commune habet. Apud Lati-

(30)

Eadem hæc notio *'cadendi* in multis derivatis ejus est conspicua. Descendit hinc נבלה (נבל à מפלה), *cadaver*, quasi *caducum* aut *deciduum* dicas, quod tam de *bestie* Lev. XXII. 8, quam de *hominis* *cadavere* 1 Reg. XIII. 29. Deut. XXI. 23. Jes. XXVI. 19. usurpatur. * Hinc quoque est מכול *diluvium*, sic dictum, quod omnia fecerit *cadere*, *concidere*, *marcescere*, & כול mensis octavi nomen, sic appellati, vel quod tunc terræ nascentia tanquam *emarcida* *concidunt*, vel quoniam, ut KIMCHIUS vult ad Jerem. III. 3. כרוב הזמנים המטיר יורד במרחשון לפוכך נקרת ירח בור מענן מכול *ut plurimum multa pluvia decidit in octobri, idcirco vocatur mensis כול* ex

Latinos enim sæpissime *cadere* idem est, quod *mori*, *interfici*, *perire*, VIRG. *Æneid.* Lib. II.

CADIT & Ripheus, justissimus unus
Qui fuit in Teucris,

PRUDENT. *Periseph.* in Roman. vl. 535.

Nam membra parvi pendo, quo pacto CADENT,

CASURA certe lege naturæ suæ,

Instat ruina, quod resolvendum est, RUAT.

Cadere bello, cadere in acie, prælio vel in prælio &c. Poëtis, Oratoribus & Historicis in usu sunt. Eodem more *ruere, corruere, labi* sæpissime pro *mori* sumuntur. Eadem notio in derivatis obtinet: sic *caducum* idem est, quod *mortale, occidere* idem, quod *perire*. Inde mors *ruina*, aliquando *casus* & *occasus* audit. Quæ nota sunt. Vid. FABRI Thesaurus. BARTHIIUS in STATII Lib. IX. *Thebaid* vl. 885. p. 1110. & Lib. XII. vl. 209. p. 1460. GARMANNUS de *miraculis mortuorum* p. 5. 6. aliique. Nec ærtioribus limicibus constrictus est significatus Græci πτωα. Illud enim non solum notat *cadere* in genere, sed & speciatim accipitur pro *prosterni, interfici, mori*. Quæ in significatione post HOMERUM Iliad, ɛ.

τοιδ' ἀγγισθνοι ΕΠΙΠΤΟΝ

Νεμοι δμα Τρωων καυ ὑπερμανωω Παριασων.

Usi sunt profæ etiam scriptores. Sic PAUSAN, πτωατοι εν μαχη. PLUTARCH, πτωαν ὑφ' ἑραση. Et sic porro. Quocirca & mortui illis κειομαι sive *jacere* dicuntur. Quæ omnia ex Lexicographis constant. Vernacula nostra etiam τὸ *mori* non raro per *fallere* exprimit. Conf. *versiones* LUTHERI & PISCATORIS à Sam. III. 34. & 38. VORSTIUS de *Hebraïsmis* N.T. p. 163. seq.

* Sic Latinis dicitur *cadaver* à *cadendo*; Græcis πτωαα, πτωα, πτωαα, q. d. πτωαν εαμα, à πτωα vel πτωαα. Vid. GARMANNUS l. c. MARTINIUS in *Lexico* sub voce *cadaver*. CHABOTIUS in *Horat. Satyr.* VIII. p. 102. BARTHIIUS in *Advers.* p. 2568. BECMANNUS in *originibus Ling. Lat.* p. 304. aliique.

ex significatione *mabbul*. * Plura ad hanc notionem stabiliendam non affero, ne soli meridiano lucem addere velle videar.

§. IV.

Quam commodum verò sensum hæc notio loco nostro applicata fundat, quis non videt? Verte igitur צור ישרערו יבבל *cadere fecit s. faciet*, five, quod Græca dialecto optime expresseris, *επιρωματιοε rupem salutis suæ*. Interpretare illud *proprie*, interpretare *metaphorice*. Utrumque contextui respondebit. *Proprie* si sumseris צור יבבל, quatenus nimirum notat *cadere fecit*, tum egregie hic tibi depictas videbis varias illas machinationes à Jeschurune ad Messiam suum opprimendum excogitandas, five illud futurum esset clanculariis consiliis, Joh. V. 16. VII. 1. 19. VIII. 37. 40. XI. 53. Matth. XII. 14. XXVI. 59. XXVII. 1. five ad fraudem compositis verborum captionibus & quæstionibus, Matt. XIX. 3. XXII. 15. seqq. 23. seqq. 34. seqq. XXVI. 61. five apertis denique moliminibus in ipsius perniciem directe tendentibus, Joh. VIII. 59. X. 31. Ad quod postremû nō immerito retuleris nefariû Nazaræorum inceptum, qui Luc. IV. 29. 30. *rupem salutis suæ* de præalta rupe præcipitare voluisse commemorantur. Id saltem mortis genus, quod Messiam tum indubitate mansisset, nisi evasisset, nescio, an usquâ alibi tam clare prædictum sit, si quidem talia contingentia prædicta statuere licebit. ** *Improprie* autem si צור יבבל acceperis, quatenus nempe tum *delassatum reddere*, tum *interficere* five *cadaver ex aliquo facere*, & *tanquam cadaver aut morticinium trahere aliquem* significare potest, tum hic iterum non paucas circa passiones Christi circumstantias deprehendes prædictas. Prævidisset nimirum hoc modo Moses noster Spiritu prophetico, quam *fatigatus* foret Saluator noster, quando ante per tenuem victum & crucifixionem proxime præcedentis noctis angustias *emaciat* & in agone mortis constitutus *sanguineum sudorem* atque *humorem vitalem* esset emissurus Luc. XXII. 44. quam *emarcidus* & *delassatus* esset futurus, quando hinc inde esset ablegandus, quando dira maledictæ crucis trabs

humeris

* Notio *cadendi* צור יבבל in multis etiam aliarum linguarum vocabulis hinc quoque oriundis adhuc superat, v. g. in Græc. βαλλω, φανλιω, φανλιω, φανλιω, φανλιω &c. Lat. *nebullo, folium*, quod cito *marcescit* & inde *decidit, vilis, flavus* &c. Angl. tho *fall*. Germ. *Bladt / sahl / fallen / abfallen / faul* & sic porro.

** De ipso hoc supplicii genere Judæis, Græcis, Romanis recepto agit SUICERUS in *Thef. T. 1. p. 408*. SELDENUS de *Synedrils Lib. 1. Cap. V. p. 51. seqq.* & Cel. WOLFIUS in *Curis Crit.* ad locum Luc. cit.

humerns ipsius imposita ad locum supplicii esset bajulanda. Matth. XXVII. 32. Marc. XV. 21. Luc. XXIII. 26. Quin imo prospexisset hoc pacto, Jeshurunem suum, quando, ita *pre languore cecidisse rupem salutis suae*, ipsi non satis foret, aliud adhuc scelus machinaturum, *rupem* nimirum *salutis suae* tanquam *impurum cadaver*, ceu contactione sua impurans, ex urbe ejecturum, *impuris* gentibus ut *impurum* commissurum, *ad locum impurum supplicii* pertracturum, quin denique *cadaver* seu *morticinium ex eo facturum*, & quae id genus scelera sunt plura, quae Jeshurunem in rupem salutis suae perpetrasse ex historia Evangelica constat, quaeque prolixius hic recensere supersedeo. *

§. V.

Imo quis posset amplius ambigere de allata verborum nostrorum interpretatione, quippe quae tam exacte tum *Vaticiniis Prophetarum*, tum *emblemati rupis & scopo Moysi* respondet. ω) Dico, *Vaticiniis Prophetarum*: de eo enim qui dubitat, perlegat is psalmos XXII. & in primis ejusdem vs. 15. 16. coll. Luc. XXII. 44. nec non

PC

* Notatu in hanc rem dignus est locus ex *chelek* apud RAIMUND, in *pug. fid.* p. 863.

אמר לו ר' נחמן לר' יצחק מי שמיע לך אימרת אתי בר נפלי
א"ל מאן בר נפלי א"ל משיח א"ל משיח בר נפלי קרית ליריה
א"ל אין דכתיב ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנפלת א"ר
ויוחנן דוד שבן דוד בנה בו תלמודי חכמים מתמעטים והשאר
עיניהם כלורז ביגון ואנחה וצרות קשות מתחדשות ער

שהראשונה פקודה שנייה באר
Dixit R. Nachmann ad R. Isaac, quis fecit te audire, quando veniet FILIUS CADIVUS, vel RUENS? ait ei, quis est FILIUS CADIVUS? dixit ei MESSIAS. Ait ei Messiam vocasti FILIUM CADIVUM? dixit ei: etiam: sicut dicitur Amos 9: 11. IN DIE ILLO ERIGAM CASULAM DAVIDIS PROLAPSAM. Dixit R. Jochanan: Generatio, in qua filius David venturus est, discipuli sapientum minorabuntur: reliquorum vero oculi erunt deficientes in luctu & suspirio, & angustia multae, & sententiae graves innovabuntur: adhuc prima non erit executioni mandata, ecce jam veniet secunda. Hanc traditionem de Messia filio cadivo quando allegat Raymundus, ita pergit: „ Principio hujus traditionis valde consonum est, quod de Judaeorum populo taliter scriptum est, Deut. „ XXXII. 15. וישט אלוה עשהו וינבל צור ישועתו. dereliquit, vel ex- „ tendit, vel abiecit Deum, qui fecit illum: & dejecit, vel cadaver, vel mor- „ ticinium fecit rupem salutis suae. Hoc procul dubio tunc impletum est, quando „ Judaei extenderunt in cruce Salvatorem, & ipsum cadaver eum occidendo fe- „ cerunt.

Pf. LXIX. 3. 5. 15. 16. 27. Pf. LXXXVIII. 5. 16. Jcf. LIII. 3. 4. 5. &c. & dubium ipsi omne eximetur, quando ipsum Messiam audiet querentem de omnibus illis injuriis, quas à Jeshurune ipsi inferendas jam jam enumeravimus. (β) non minus quoque adducta explicatio $\tau\epsilon$ נבֿר *cum emblemate rupis & scopo Mosis* convenit. Constat enim inter omnes, & supra jam *ως εν παραβολα* monitum est, quod *rupes* non solum sit emblemata divinitatis in genere, sed &, quod altitudo, firmitas, durities, immobilitas &c., quæ de rupibus ubivis prædicari solent, emblemata sint præcellentiæ, fortitudinis, omnipotentia, aliorumque attributorum divinarum, quæ hic non repetimus. In confesso etiam est, Mosen per universum hoc canticum suum totum in eo esse, ut improbitatem, infrunitam proterviam, ingrati animi vitium, aliaque quavis scelera in rupem salutis commissa Jeshuruni exprobrat. Jam vero, quid accomodatus, quid aptius in hanc rem producere poterat, quam si vaticinaretur, quod Jeshurun, non obstante, quod Messias respectu Deitatis & perfectionum divinarum rupes esset firmissima, altissima, nullique mobilitati subjecta, id est, vere omnipotentissimus, fortissimus, constantissimusque Deus, nihilominus tamen eò processurus esset enormis impietatis atque protervæ audaciæ, ut hanc rupem salutis tanquam *emarcidam*, in qua nihil esset præsidii & unde nihil commodi redundaret, *pervertère, destruere, dejicere*, atque ita quovis modo *casum* atque *ruinam* eidem intentare in animum induceret.

§. VI.

Atque hæc est prima & primaria Radicis nostræ נבֿר significatio, vel, si malueris, prima notionum ejusdem classis, quam per omnia loco nostro convenientissimam esse, ex dictis procul dubio cuivis est manifestum. Procedendum nunc quoque est ad reliquos ejusdem significatus eruendos, eosque itidem textui nostro applicabiles esse ostendendum. Altera itaque notio, qua Radix nostra נבֿר gaudet, est *contempsit, vilipendit*, & in specie *ignominia, turpitudine affectit*, vel si malis voce Latina hinc descendente exprime-re: *ceu NEBULONEM tractavit*. Prono alveo hæc significatio *contemptus & ignominia* ex priori profluit; quicquid enim *vilipenditur, & dedecore affectitur*, ei æstimum & dignitas competens quasi *cadit &*

E. adhibet, ut in verbo no veluti

quoque in omni emphasi nostræ pericopæ applicemus? Accipe igitur nostrum **נבב** tam lata significatione, quâ fœtum illud esse, cum plurimis interpretibus jamjam asseruimus, & ego tibi facili negotio *Rupem Salutis* nullis non *probris, contumeliis, blasphemis*, ab impia Jeschurunis progenie oneratam ex emphatica hac voce vivide depictum ibo. Intuebere hac in imagine servatorem nostrum variis modis à Jeschurune *contemptui* habitum *tum* respectu patriæ contemptibilis Joh. VII. 52, *tum* educationis Marc. VI. 3, *tum* doctrinæ ipsius *salutifere* crimine violationis legis Mosaicæ notatæ Matth. V. 17. *tum* miraculorum artes magicæ & opera, cooperata *Beelzebule*, peracta audientium Matth. XII. 24. coll. Marc. III. 22. 30, *tum* denique respectu morum helluonem, vinipotorem, publicanorum & peccatorum amicum, Jeschurune giudice, arguentium. Marc. II. 18. Præcipue vero hic oculis tuis contemplanda objiciuntur varia illa *ignominia* genera, quibus sanctissimum Servatorem nostrum, *rupem* illam *salutis nostræ* unicam, sub finem vitæ à protervo Jeschurune oneratum fuisse, Evangelica contestatur historia, quando nempe ut latro gladiis & hastis *ignominiose* fuit adortus Luc. XXII. 52. ut fur à militibus prehensus Joh. XVIII. 12. per falsos testes blasphemiam accusatus Matth. XXVI. 60. 65. *contumeliose* flagellis cæsus Joh. XIX. 1. quin imo tandem ceu omnium sceleratissima fax populi inter duos latrones tali mortis genere, crucis nimirum supplicio fuit affectus, quo nullum magis pudendum atque *ignominiosum* ab infrunita Jeschurunis procacitate potuisset excogitari. En tibi *rupem salutis* impii Jeschurunis *contemptui, contumeliis, blasphemis*, indignis modis expositam. En *σαυρον και διγαυρον*, ut Apostolus Hebr. XII. 2. loquitur, connexa! Mirare interea Mosen, non secus ac Evangelisten, omnia isthæc unica sub voce **נבב** ut graphice, sic in compendio sistentem.

§. VIII.

Imo vero, ut omnis ab hac interpretatione tibi abstergetur dubitatio, superpondii loco eandem adhuc paucis juvat corroboratam dare, idque tum ex *collatione cum aliis Prophetarum Vaticiniis*, in quibus itidem Jeschurun *rupem salutis suæ* contemptim rejecisse, atque omnis generis *convitiis & ignominis* affectisse arguitur, tum etiam *ex insigni illius cum scopo Mosis convenientia.* *) *Cum Vaticiniis*

Pro-

(37)

Prophetarum allatum verborum nostrorum sensum exacte congruere, sequentia loca ex iis deprompta evincunt. v. g. Pf. XXII. 17. Pf. XLI. 6. 8. Pf. LXXIX. 8. 9. 10. 11. 20. 21. ubi continua injicitur mentio *opprobriorum*, quæ Messias ab hostibus suis sibi perferenda conqueritur. Addi possunt Pf. LXXXVIII. 9. Pf. CIX. 2 3. & imprimis Pf. CXVIII. 22. Es. L. 6. Es. LIII. 4. atque id genus loca alia, quæ sedulo diviniore scripturæ ruspatori non possunt esse ignota. Non minus etiam β) *cum scopo* Mosis dicta nostra explicatio convenit. Hic enim cum alius non esset, quam ut causam petræ salutis justificaret, secundum vs. 4.; Jeschurunem, vero עקש ופתלתל * secundum vs. 5. demonstraret; hinc ad utriusque confirmationem nil magis poterat stringere, quam si impiæ Jeschurunis posteritati vaticinaretur, Messiam quidem semet ipsis stitutum esse ut *rupem*, adeoque professurum se esse *verum Deum*, quin & ut *rupem salutis* omnibus ad se accedentibus & in se credentibus requiem & salutem sponsum, atque eo ipso *opus perfectum*, *negotium* scilicet *salutis* inter ipsos moliturum; Ipsos vero *rupem salutis* non agnituos, quin potius ipsum ut falso sibi hanc dignitatem adscribentem *contemptim respecturos*, *calumniaturos*, *blasphematuros*, *infamia ultima maximeque nefario supplicio affecturos*, atque hoc ipso *nefando* atque *pudendo crimine* non solum *opus salutis* à Messia susceptum promoturos, sed & semet ipsos *degenerem*, *depravatissimamque generationem* hoc modo exhibendo æterna apud posteros *infamia esse notaturos*. Conferri in hanc rem poterit Cl. TILLIUS in Phosphoro p. 76. seqq., qui in harum rerum implemento ostendendo prolixè occupatus hic nobis otia fecit.

§. IX.

Quis nunc ex hætenus recitatis non videt, hanc radicem נבל plus in recessu habere, quam quidem prima specie prodit? At vero quis non mirabitur, quando audiet, hætenus recensita emphaseos illius vix dimidiam constituere partem? Ut me vera locum

E 3

tum

- פתלתל *contortissimum* seu *depravatissimum* significat; id enim repetitio Radicalium, quæ significationem intendit, innuere videtur. vid. CLERICUS in h. I. LXX. optime reddunt *disregumum* *perversam* sc. gentem, quo ipso nomine *Jeschurun à rupe salutis* insignitur Matth. XVII. 17. & Luc. IX. 41. nec non à Paulo ad locum h. Cantici alludente Phil. II. 15.

tum, re ipsa comprobem, prodeat nunc alia notio & prioribus specialior, & loco nostro ut applicabilis, sic omnino applicanda. Versatur nempe illa in *stultescendo*, *delirando*, *desipiendo*, *stulte agendo* &c. Quæ prono itidem alveo ex primaria notione vel *cadendi* vel *marcescendi* seu *contabescendi* defluit; à *cadendo* quidem, quia *stulto* ratio & mens quasi *cadit*, ita ut vel *stulte* vel *turpiter* agat: à *marcescendo*, quia in *stultitia* mens videtur quasi *marcescere*, id est, innatam vim atque fulgorem amittere. Significatus iste in sacris quidem literis non adeo frequens est. Occurrit tamen, grata ad primariam notionem *cadendi* allusione, Prov. XXX. 32. אבן נבלה, quem locum licet RALBAG verterit: *si cecideris* &c. rectius tamen, nostra quidem sententiâ, ABEN ESRA interpretatur: *si desipuisti in extollendo te*. Quo cum quoque CHALDÆUS facit, quando ita transfert: לא תהרורם רליא תטפש, *ne extollaris, ut non desipias*. Hos jure merito LUTHERUS, PISCATOR, aliique in versionibus suis sequuntur. Nec parum quoque hic significatus נבל ex nominibus inde descendentibus נבל & נבלה stabiliatur; quorum *prius* proprie denotat *stultum*, mente animoque corruptum, spirituali sapientia plane destitutum & vacuum. Hinc opponitur נבל חכם vs. 6. h. c. נבל וליא חכם *populus stultus, & non sapiens*. Interdum quoque talem notat, qui *turpiter stultus* est, id est, flagitiosus. Ita sumitur Ps. LXXIV. 18. & in aliis locis. * *Posterius* vero

* Exemplo suo hanc notionem confirmare poterit NABAL, quem à נבלה *stultitia* nomen istud traxisse patet ex testimonio uxoris ipsius Abigail, 1 Sam. XXV. 25. נמו חדבלה עמו *quoniam sicut nomen, sic ille. Nabal nomen ipsius, & stultitia cum ipso*. An istud nominis hoc omine à Parentibus infanti ipsi fuerit impostum, de eo jure merito dubitat Cl. FERIZONIUS statuens: Cognomen istud *Nabal* ex casu potius aliquo ipsi hæsisse, pristino & proprio ipsius nomine jam plane oblitterato; eodem modo, quo *Proteus* antea *Jolau*, *Electra*, Agamemnonis filia, pristino nomine *Laodice*, *Chlovis* Niobis filia olim *Melibæa*, *Olympias* Alexandri M. mater antea *Myrtale*, *Priamus* Rex Trojanorum puer *Podarces* dicebatur, non aliter ac apud scriptores sacros *Josue*, *Esthera*, *Simonis & Pauli* nomina postea præ eorum genuinis *Hosee*, *Hadasse*, *Simonis & Pauli* prævaluere. Hæc Vir Cl. in *Orig. Babyl.* Cap. VIII. p. 124. Mihi maxime videtur verisimile, NABAL pristinum & genuinum *Nabalis* nomen fuisse, idque etiam à Parentibus infanti fuisse impostum, non tamen tam malo omine, quatenus nimirum *stultum*, sed quatenus *caducum*,
mer

vero נבלה in genere stultitiam significat, in specie autem talem, que cum scelere, turpitudine & ignominia conjuncta est, ut stuprum, sacrilegium, nefas, &c. Vid. Jes. XXXII. 6. Gen. XXXIV. 7. Deut. XXII. 21. Job. XI. 10. &c. hinc & vulgatissima illa phrasid: כי נבלה עשה בשראלי quoniam stultitiam sive rem turpem patravit in Israel. Gen. I c. Deut. XVII. 21. Jud. XIX. 23, 24. 2 Sam. XIII. 12. 13. &c. atque hoc sensu cum superius allata infamie, turpitudinis notatione coalescit, vid. FESSELIUS in *Advers.* loco supra citato.

§. X.

Quod si jam dicta atque firmata notione Radicem nostram נבל hoc quoque loco sumserimus, tum vi conjugationis Pihel sequentem illa textui nostro affundet sensum: Et Jeschurun stultum habuit seu tanquam stultum נבל tractavit rupem salutis sue. De sensu isthoc admittendo, non est, ut multum anxii sumus; est enim ille tum rei ipsi, tum vaticiniis Prophetarum, tum scopo Mosis convenientissimus. α) Rei ipsi si applicetur, tum varii generis ludibria, quibus Petra Salutis aliquando erat exponenda, peregre hic depinguntur, atque ita Moses noster spiritu prophetico jam tum praevidisset, Servatorem nostrum sanctissimum ab improbo Jeschurone ceu stultum tractatum iri, idque futurum vel illusione officii ipsius prophetici, velando ipsi oculos, & in os verberando Matth. XXVI. 67. 68. Marc. XIV. 65. Luc. XXII. 63-65. vel regii, induendo ipsum pallio purpureo, imponendo ipsi coronam ἀναβύβρυ, porrigendo ipsi loco sceptri regii arundinem fragilem, ignominiose ipsum regem

mortalem, vinctiois primariae α) נבל cadere, denotare potest; Illud vero postea vel ab aliis hominibus, vel ab ipsa Abigaile ad Davidem ejusmodi quasi blanditiis placandum, in convitium fuisse detortum & pro mente lapsu sumtum, existimem, stolidis interim Nabalis moribus ad id ansam praebentibus. Imo vero jure merito videri dubitari adhuc posse, an Nabal tam enormis fuerit stultitia, ut inde nomen Nabalis, id est, stulti potuerit meruisse. Praeterquam enim, quod nusquam legamus ipsum proprie sic dictum stultum, id est, mente captum, α) φθονοο fuisse, nomen ipsius נבל Nabal etiam in malum sensum detortum potest denotare scelestum, flagitiosum, perversum, turpem, α) et ac נבלה flagitiam, scelus, turpitudinem signat, ut supra visum, sicque hoc nomen נבל optime convenit cum descriptione Nabalis, qua vs. 3. האיש קשה רוע מעללים & vs. 4. איש הבליעל audit, atque ita Nabal ex Catalogo Stultorum in Nebulonum foret transcribendus. Uter titulus sit honestior, penes me non esto arbitrium. Ego haec in transitu.

plementum hic sistere possemus contemplandum, At vero de hoc ipso nec dum desperamus, præcipue si sumserimus nobis potestatem, omne illud, in quo Lingua Hebraica nos hic destituit, ex Linguae Arabicae, ceu legitimæ matris Hebrææ filia, penetralibus refarciendi. Arabibus autem ^{نَجَسٌ} ut eo nunc deveniamus, secundum primam & propriam ejus indolem significat: *jaculatus fuit, sagittis petivit aliquem*. Hinc ^{سَاقِي} sagittam, ^{سَاقِي} sagittarium, ^{سَاقِي} habentem sagittas &c. denotantia descendunt. Quoniam vero ille, qui *jaculis confossus* est, inde facile mortem oppetere solet, hinc ^{مَاتَ} in III. & VIII. Conjug. denotat *mortuus fuit*, eoque significato idem est cum ^{قَتَلَ} Hebr. קטל *occidit, interfecit*, unde ^{قَتَلَ} قَتَلَ *cedes*, quod ARABS de homicidio Barrabæ ^{نَجَسِ} قَتَلَ *Marc. XV. 7.* usur-

pat, notante GOLIO in Lexico. Coincidit propterea ^{نَجَسٌ} cum phrasi illa, quam legimus in HIST. TAMERL. p. 11. ^{نَجَسٌ} *transfixit eum duabus sagittis*. Ejusdemque adeo est potestatis cum Hebr. ^{יָרָה} & ^{שָׁחָה} *jaculatus fuit, discidit, excidit, truncavit*: Pih. *ejaculari*, significatione ex derivato ^{חָץ} desumpta: nec non cum phrasibus ^{יָרָה הַחֲצִים} *jaculari sagittas* 1 Sam. XX. 36. & ^{שָׁחָה הַחֲצִים} *emittere sagittas* 2 Sam. XXII. 15. & sic porro. Denotatque ita ^{נָבַל} proprie *sagittis aliquem transfigere, transverberare, perforare.* *

F

§. XII.

* Non quidem hic significatus ^{נָבַל} in Ling. Hebr. quantum scimus, amplius est superites. Videtur tamen aliquatenus stabiliri ex notione *cadendi*, quam supra huic Radici vendicavimus, & ad quam etiam omnes allatæ notiones tanquam ad caput suum reduci percommode possunt, quod hic in transitu monemus. Etenim notio *cadendi* est generalior, & hinc translata videtur, tum ad res *marcescentes* v. g. flores & folia, quæ cito *marcescunt* & deinceps *decidunt*: tum ad tales, qui aut mente lapsi, id est *stulti*, aut quorum auctoritas & dignitas *cecidit*, id est *contempti, scelesti, ignominiosi, turpes* &c. habentur: tum denique ad illos, qui aut præ languore *cecidissent*, id est, *delassati*, aut qui *occiderunt*, id est, *mortui* censentur. Nullum interim hujus radices est derivatum, quod ex harum notionum una significationem suam non possit pertraxisse. De ^{נָבַל} *נבול, נבלה, נבל* &c.

Quod si hanc notionem nunc textui nostro applicemus, tum hunc fere sensum verbis nostris subesse deprehendimus: **וינכר צור וישועתו** & sagittis petivit, confodit, perforavit rupem salutis suæ, depingereturque adeo peregre figurata hac locutione ipsum mortis genus, supplicium scilicet crucis, quo Rupem Salutis, benedictum iri auguratore nostrum à Jeschurune suo aliquando affectum iri augurabatur Moses, tum quando manus & pedes ipsius clavis ceu sagittis jaculatoris diræ illi atque nefandæ crucis trabi affigendi, tum cum latus ipsius **לויג** esset aperiendum, & quasi sagittis perfodiendum. Hunc vero sensum ex allata phrasi percommode fluere, non est, opinor, ut prolixè à me demonstretur, opus. Sive enim illa consideretur, quatenus actum involvit *hostilem & bellicum*, sive quatenus *supplicium* quoddam aut

& **כור** illud jam antea evicimus. Unicum **נבל**, quod *utrem, lagenam, amphoram argillaceam & Nablium* denotat, nonnihil negotii nobis facessere videtur. At vero & illud facile conficitur, si hoc modo ejus notiones subordinaverimus ponendo, quod **נבל**, quatenus *utrem, lagenam* signat, hanc notionem sumferit ex **נבל**, *marcescere, flaccescere*, cum enim 1 Sam. X. 3. XXV. 18. 2 Sam. XVI. 1. legatur, **נבל** ad vinum condendum & in itinere portandum fuisse adhibitum, credibile quoque est, illud ex tali materia constituisse, quæ fractionem non facile admitteret. Illa vero probabiliter statuitur *corium* fuisse, ex quo *utres* confectas fuisse novimus. Quemadmodum verò illud naturâ suâ *marcidum & flaccidum* esse solet, hinc & *utres* inde confectæ non poterant non *marcescere & flaccescere*, præcipue, quando vinum frequentius illis infunderetur, atque deinceps iterum exinde depremeretur. Quod vero notionem *testæ* sive *amphoræ argillacæ* attinet, quam ipsi tribuendam esse, epitheta **יוצר** *figulus* & **ררש** *testa* Jer. XXX. 14. Jerem. XLVIII. 12. Thren. IV. 2. evincunt, illa procul dubio ex similitudine formæ cum utre aut lagena est subnata. Denique notatio *instrumenti Musici*, quod plerumque *Nablium* censetur fuisse, huic voci hæsisse videtur vel à *foramine*, quo halitum exceptit, vel à *cavitate ventris*, vel à *forma*, quæ forsan cum *lagena* aut *testa argillacæ* communia habuit. Omnia hic ad conjecturas redeunt. Si enim certiora de Musica Veterum Hebræorum nobis conflarent, procul dubio quoque certiora de hoc instrumenti genere ejusque nomine asserri possent. Nobis interea sufficiat, hoc modo illud ad originem suam retulisse. De ipso hoc instrumento qui informari cupit, is adire poterit CALMETUM in *diff. de instrumentis Musici veterum Hebræorum* præfixa Tomo *comment. lit. in Psalmos*, TILLIUM in *Musica Vet. Hebr.* p. 446. seq. Cel. LAMPIUM de *Cymbalis*, Doct. DACHSIUM ad *Cod. SUCCA* p. 463. seq. BUXTORFIUM in *Lexico Rab.* MARTINIUM in *Lexic.* aliosque.

aut poenam innuere potest *militarem*, * perinde est, utriusque respectu tum rei *denotanda*, tum scopo *Spiritus Sancti* deprehenditur *aptissima*.

F 2

N Phra-

* Phrasin *Jaculari*, *petere aliquem sagittis actum hostilem* dicere, ex antiquo *sagittarum* usu in bello liquet. Vid. LYDIUS de *re milit.* Lib. III, Cap. IX, p. 118. Inde vero ad *gravissimorum malorum* & *judiciorum* etiam *divinorum immisionem* transferri, præter RAVANELLUM in *Biblioth. S.* docuit Cel. LAMPIUS in *Comment.* ad Ps. XLV. vl. 6. *Executionem quoque poenæ aut supplicii* alicujus eandem involvere, verisimile facit locus Exod. XIX. 13. **וְיָרָה יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־עַמּוֹתָא** aut *omnino conficietur jaculo*. Quæ phrasin à Paulo LXX. INTERPP. sequuto Hebr. XII. 20. reddidit: *ῥοδὶ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ*. Et si rei militaris scriptoribus fides, tum *sapientis* *eminus configi* omnino etiam inter *poenas militares* erit referendum, respondebitque adeo illi *supplicii militaris generi*, quod etiamnum in usu est, dum noxium palo alligant, & in eum tanquam in scopum reliqui omnes milites felopetarii seu bombardarii globos emittunt. Vid. STEWECH ad VEGET. p. 191. edit. Antw. Quin imo si MENOCHII conjectura locum haberet, tum hoc ipsum supplicii genus idem foret cum *vindicta* illa, quam David contra cives Rabbat Urbis Ammonitarum 2 Sam. XII. 31. exercuisse legitur **וְהַעֲבִיר אֶת־הָעָם כְּמִלְכָּן** אֶת־הָעָם כְּמִלְכָּן, quæ verba à LXX. INTERPP. *διηγάγεν αὐτοὺς δια τῆς πλῆθους* reddita citatus MENOCHIVS vertit: & *traduxit eos in typo laterum*, putatque illis nil aliud significari, quam Davidem mandasse, ut per ordinatam militum aciem quadrangularem & laterum typum ac figuram referentem medii transirent Ammonitæ, & militum Israelitarum *hastis telisque configerentur & occiderentur*: non aliter atque in illo militaris poenæ genere obtinet, quod Itali vocant *passar per la piccke*. Conjectura hæc non displicet LYDIO de *re milit.* p. 197. 198. Quicquid hujus rei sit, saltem si postremum hoc firmo staret talo, tum eo sensu nostro quoque loco hanc phrasin ad figuratam *crucis Christi* descriptionem à Mose nostro adhibitam censuerim, idque præcipue ea de causa, *quia longe plurimam passionum servatoris nostri partem poenis Romanorum militaribus non abssimilem deprehendimus*. Quemadmodum istud de *flagellatione, fustigatione, crucifixione* collatis cum *poenis* iisdem etiam *militaribus*, de *perfectione lateris Christi* collata cum *sanguinis è vena cesa missione*, antiqua itidem militari animadversione, nec non de *eductione ipsius extra urbem* comparata cum *hybernatione militum extra oppidum vel castra*, aut etiam cum *ipsa eorumdem ad mortem damnatorum extra castra relegatione & punitione*, & sic porro, proluxe à me probari possit, nisi brevis esse constituissem. Saltem hæc omnia eo magis sunt probabilia, si consideremus, tum quod scelestissimi illi homines, quorum arbitrio & ludificatui sanctissimus Servator noster erat permissus, fuerint milites Romani; tum quod ipse Pilatus iudex, cujus iussu & permisso tam male habebatur, itidem fuerit Romanus, & propterea quoque in poenis irrogandis militaribus militibus suis Servatorem nostrum non voluerit abssimilem. Ne nunc dicam de *frequenti allusione ad rem militarem*, Paulo imprimis familiari, quando de *cruce Christi*.

N Phrasin hanc rei designanda esse congruam, ex duobus potissimum
 evinci potest argumentis. (α) Quia supplicium crucis, quod hic innui
 putamus, in scriptis prophetiis ubivis sub ejusmodi locutionibus figuratis
 amat latere. Id uti nemini non est manifestissimum, ita liquidissi-
 me patebit ex ipsa eorundem inspectione. Locus præ aliis πολυ-
 τρυφῶν est Ps. XXII. 17. כִּי סַבְכוּנִי כְלָבִים עֹרֹת מְרִיעַם הַקִּיפּוּנִי כִּי סַבְכוּנִי
 כִּי אֲתָה אֲשֶׁר הִכִּיתָ רַגְלִי quoniam circumdederunt me * canes, cœtus malefico-
 rum cinxerunt me, PERFOSSUM manus meas & pedes meos. ** Refe-
 rendus etiam huc est Ps. LXIX. 26. 27. Sit palatium eorum desola-
 tum, & in tentoriis eorum ne sit habitans: כִּי אֲתָה אֲשֶׁר הִכִּיתָ רַגְלִי
 וְאֵל כִּמְכֹּוֹב הַלְלִיךָ יִסְפְּרוּ quia cum, quem tu percussisti, persequuntur,
 & ad dolorem PERFORATI tui narrant. *** Confer cum hoc loco
 Ps. LXXXVIII. 6. כִּי הוֹלִיִּים כִּמוֹ הוֹלִיִּים Extiti in mortuis li-
 ber, ut PERFORATI. **** Minime prætereundum est Caput LIII.

Jc-

si ipsi sermo est. Confer. Gal. VI. 17. Ἐγὼ γὰρ τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐν
 τῷ σώματι μου βασάζω, & Coloss. II. 14. 15. & 2 Cor. II. 14, ubi Crux Christi
 triumpho comparatur. Ad priorem locum vide LYDIUM de re milit. Lib. I.
 Cap. VI. p. 30. & D'OUTREINUM Embl. S. T. II. p. 132. Ad posteriora vero
 loca eundem LYDIUM p. 211. seqq.

* Non male forsitan το סַבְכוּנִי hic reddi posset: transfixerunt vel vulneribus
 confixerunt me. Illa enim notio in Arabico سبج adhuc conservata est, &
 locum obtinere potest Ps. CXVIII. 10. 11. 12. & Ps. CIX. 3. verba odii סַבְכוּנִי
 pungunt, vulnerant me. Nec non Job. XVI. 13. סַבְכוּנִי עָלַי רַכּוּנִי transfixe-
 runt me lancea ipsius. vid. Cl. SCHULTENS ad h. l. Jobi p. 44.

** Ita quidem optime hic locus redditur ab OTTENNO in Crit. S. p. 13. & post
 ipsam à Doct. OUTHOVIO in Bibl. Brem. T. V. p. 412. Quibus & calculum
 suum addit Cl. PRÆSES, qui ibidem simul magno numero illos excitat Aucto-
 res, qui in voce כִּאֲרִי enodanda desudarunt. Clar. SCHULTENS tamen dis-
 sentit, & integrum locum ad hunc modum ordinari mallet: Nam circumdederunt
 me canes: cœtus maleficorum comminuerunt mihi, Leonis ad instar, manus
 pedesque meos. Arabibus autem قفق hoc significatu gaudere, docet in Orig.
 Hebr. p. 336. seqq.

*** Notionem perforandi, quam τω חלל tribuo, solide adstruxit Cel. VITRINGA
 Obsf. SS. Lib. II. Cap. IX. p. 378. seqq. & in Comment. ad Jes. LIII. 5. Confe-
 rantur & ea, quæ Cel. PRÆSES de eadem observavit in Bibl. Brem. T. I. p. 44.
 An hæc notio quoque locum habere possit Deut. XXXII. 18. צוֹר יִרְתֶּךָ תִּשִׁי
 מִחוּלְלֶךָ rupem, quæ genuit te, neglexisti, & oblitus es Dei
 PERFOSSI TUI, (vulgo qui formavit te) illud aliis discutiendum relinquo.

**** Vid. Cl. VITRINGA Obsf. SS. Lib. II. Cap. IX. §. 20. seqq. qui hunc locum
 de passionibus Messie explicat peregregie.

Jesaiæ, ubi *παθματα* Messia tam vivide delineantur, ac si historia illorum, non prædictio ibidem extaret. Notandum in primis est versus ejusdem stus: *הוא מחולל מפשעינו ipse PERFORATUS est propter defectiones nostras.* * Addi his omnino, si quis alius, meretur locus Zach. XII. 10. *והביטו אלי את אשר דקרו* & *intuebuntur in me, quem TRANSFIXERUNT.* ** Nec non Zach. XIII. 6. *ואמר אליו מרר המכות האלה בין ידך ואמר אשר הכיתי בות מאחורי* & *dixit ad illum, quanam sunt plaga illa in manibus tuis?* & *dixit: quibus percussus sum in domo amantium me.* Hic *crucem Christi* innui, quis negaret? *** Sunt etiam alia loca non pauca, quæ *supplicium crucis Christi*, licet non ita directe innuunt. v. g: *Jes. LII. 13. הנה ישכיל עברי ירום ונשא ונבה מאד* *Ecce prudenter quæ servus meus: EXTOLLETUR & elevabitur ac exaltabitur valde.* *** Præterea *Jes. LIII. 3. מרכא מרכא איש מכאבות* *vir dolorum* **** sic *vs. 5. attritus dicitur coll. vs. 10. & ibidem ipsi חבורה vulnus & vers. 8. נגע plaga adsignatur.* ***** Huc etiam spectat, quod *versu 5to* *crux*

F 3

Chri-

* Et ad h. l. vid. cit. VITRINGA in' Obs. S. l. c. §. 25. seqq. ubi observat, quod *מחולל* significare etiam possit *ferro perforatum*, idque probat ex *Jes. LI. 9.* ubi *מחוללת הנני* *vulnerans draconem* innuit læsionem draconis mortiferam, quæ fit *ferro*, vel, secundum *Ezech. XXIX. 4. uncis*, vel alio quovis modo. Sic usurpatum *מחולל* censet *Prov. XXVI. 10. רב מחולל כל* *sagittarius omnia vulnerat.* Et *Ezech. XXVIII. 9.*, ut & *Cap. XXXII. 26. מחוללי חרב* *interemti gladio.* Hæc si citato *Jes. loco* applicentur, tum *חלל* ejusdem fere erit potestatis, cujus & nostrum esse *נבל* superius diximus.

** Vox *דקר* proprie valet *τρυπανον, excavare vulnerare, transfigere, perforare.* Vid. VITRINGA l. c. §. 31.

*** Solide illud demonstratum dedit Doct. MANGERUS in *diff. ad h. l. habita* *Bremæ 1725.*

**** De *exaltatione Christi in cruce* hunc locum interpretatur Cl. VITRINGA in *Comment. ad Jes. l. c. & in Obsf. SS. l. c. §. 30.*

***** LXX. INTERPRETES *ἐνδραστον ἐν πληγῃ*, proprie *vir dolorum* ex vulnere scilicet. *כאב* enim quandoque significat *ex vulnere dolere* ut *Gen. XXXIV. 25. & Jerem. I. I. 8.* ubi à *CHALDÆO* per *תכיר, violentam fracturam*, quoad homines *gladio*, & quoad ædificia igne conficiendam, effertur.

***** LXX. INTERPRETIBUS *μύλωπα* significat, & retinetur à *Petro* i *Epist.*

II. 24. SYRUS reddit per vocem *ܐܘܪܘܫܝܡܐ* quæ est ab Arab. *بعلبعل* *belligerare*

Christi *poena exemplaris* dicitur שלומנו עליו *poena exemplaris pacis nostra super ipsum est.* * Adde, sis, locum Ps. CXVIII. 22. ubi Messias אבן מאסו הבונים *lapis, quem reprobarunt edificantes, audit.* ** Quin imo nec ipsi etiam scriptores N. T. in descriptione crucis Christi raro similibus utuntur locutionibus. Confer Joh. XIX. 37. & Apoc. I. 7. ubi *crux* Christi per ἐκκεντειν exprimitur. *** Sic *Vulnera* Servatoris τυπη των ἡλων Johanni audiunt. Joh. XX. 25. & Petro μωλωσες i Pet. II. 24. Lateris Christi *perforatio* per υσσειν effertur Joh. I. c. v. 34. & sic porro. **** Vides igitur, quam belle cum figuratis hisce crucis Christi periphrasibus Prophetarum nostrarumque Vaticanii Mosis explicatio conveniat.

§. XIII.

Nec minus (β) in emblemata RUPIS, sub quo Messiam hęc latere supra fusius adstruximus, *producta verborum nostrorum interpretatio quadrat.* Illud ut rite percipiatur, pauca omnino de *peculiaribus quibusdam petrarum qualitatibus* hic erunt præstruenda. Constat nimirum inter omnes, *petris sæpissime aperturas, fissuras & cavernas* (Rluft)

& inde *vulnus accipere*, observantibus RAPHELENGIO in Lex. p. 228. & TROSTIO in Lex. p. 628. Ab ARABE vero significantius voce جرح vulnera ex

Rad. جرح vulneravit, & metaphorice vulneravit disteriis, convitiis, exprimitur.

* Vid. VITRINGA *Obs.* I. c. § 28. 29.

** το ΟΝΔ hic idem est, quod ἀποδοκιμαζειν, ut patet ex hujus loci versione Matth. XXI. 42. Istud vero a sacris scriptoribus indirecte refertur ad *crucifixionem.* Conf. Marc. VIII. 31. Luc. IX. 32. i Pet. II. 4. Vid. Auctores à Cel. WOLFIO, *splendidissimo cummaxime Hamburgensium ornamento*, in *Curis Crit.* in Matth. I. c. p. 308.

*** Vid. Cl. WOLFIIUS in *Curis Crit.* in h. l. p. 986, seq. HEINSIUS in *Exercit. Sacr.* in h. l. p. 954. VOETIUS P. II. *Select. disp. Theol. de perforato Christi latere* p. 198. Cel. LAMPIUS in *Comment.* aliique.

**** Νύσσειν de maximo vulnere usurpatur HOMERO *Iliad.* λ.

Νύξ δὲ μιν κατὰ χεῖρα μασθὴν ἀγκωνῶν ἐνεσθεν.

Unde INTERPRES ARAB. CUS optime transfert per طعن perforavit, confodit eum scilicet miles. طعن enim notat *confodit, insectatus fuit, basta.* De ipsa hac voce υσσειν conferantur Auctores à Cl. WOLFIO excitati in *Curis Crit.* in h. l.

Recensitæ autem rupium terrestrium proprietates, tales sunt, quæ omnino quoque in nostra *Petra salutis*, si quidem alias *perfecta* fuerit *rupes salutis*, spirituali modo locum habere debent. * At vero uti frustra illas quæstiveris, nisi dictum verborum nostrorum sensum adoptaveris, ita, eodem admissio, uno quasi halitu à Mose nostro tibi ab oculis sistentur. Quemadmodum enim (a) (ut & hæc levi brachio percurram,) *petra & parvas fissuras* seu *rimas* & etiam *magnas speluncas* atque *cavernas* habere solent, ita quando Moses ait, *Jeschurunem rupem salutis* per crucifixionem quasi *jaculis perfossurum* esse, insimul innuit, Servatorem nostrum ceu unicam *salutis petram* non solum *parvas fissuras* accepturum, dum sanctissimum ipsius caput spinea corona *compungendum*, totum ipsius corpus virgis & fustibus misere *lacerandum* dilaniandumque, manus præterea ipsius & pedes clavis perforati nefandæ crucis trabi affigendi; sed etiam futurum esse, ut *magnum foramen & cavernam* in latere adificeretur, quando illud ab impio sanguifugo milite lancea perforeretur. * En igitur *foramina petra spiritualis*, *vulnera* scilicet Servatoris, in quibus fideles ceu *columba* spirituales tum commorantur, sarti tectique conservantur tum adversus *insidias* omnium suorum *hostium*, & in primis *Diaboli* tanquã *infernalis accipitris*, tum contra *æstus solis*

* Si versio LXX. VIRALIS firmo staret talo, tum egregie huc faceret locus Jes. LI. vs. 2. **וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶרְצָתְכֶם וְהָיָה לְכָל הָעָם כְּרֹמֶת יַבֵּשׁ׃** *ἐμβλεψα-
τι τις τῶν στείων πέτρων, ἃν ἐλατομήσατο, καὶ εἰς τὸν ἑσθύνον τῆ λακκῆς, ὃν εἰ-
ξασί, inspicite in solidam petram, quam excidistis, & in foveam laci, quam fo-
distis. Multi PATRUM & hos secutus GULICHIVS intelligunt per *rupem &
lacum Jesum Christum* à Judæis pessime habitum, *crucifixum, lancea transfos-
sum*, atque ita *excisum, effossum*. EUSEBIUS *Cæsariensis* hic præterea cogitat
de *petra illa*, in qua repositum, resuscitatumque fuit corpus Domini. Sed cum
VERSIO GRÆCA hic procul dubio ob lectionis vitium in **וְהָיָה לְכָל הָעָם כְּרֹמֶת יַבֵּשׁ׃**
situm sit corrupta, hinc rectius & verius hæc verba redduntur: *εἰς ἣς ἐλατομή-
σθη, & ὅθεν ἐξικοπήθη*. Cl. COCCEJUS, non obstante hac versione, de
„*Christo* hic cogitat, dicens: *Sed potest etiam Christus ipse intelligi, qui est*
„*rupes salutis, ex cujus latere, tanquam ex foramine cisternæ profuxit Ec-*
„*clesia, nam Ecclesiæ natiuitas pendet ex Christi sanguine*. At vero, quia
prior sententia nititur hypothefi *Versionis Græcæ*; posterior autem COCCEJI
nimis est coacta, hinc rectius per *Rupem* hanc *Abrahamus* intelligitur, vid.
Clar. VITRINGA ad h. l.*

solis & imminetia tonitrua tam ira, quam legis divinae ob commissis peccata perniciem ipsis in conscientia intonantia, tum denique aduersus rabiem tempestatum, imbrium atque furorem ventorum, id est, persecutionum, aduersitatum atque miseriarum, quibus in hoc mundo adhuc sunt obnoxii. Hæc sunt *Foramina illius petrae*, (ἐπι-
 φασις, הסלע) in quibus sponsa Christi ad instar columba latere dicitur Cant. II. 13. יונתי חגוי הסלע בסתר המרוגה *columba mea in foraminibus illius petrae & in latibulo precipitii.* * (b) Quemadmodum præterea ex fissuris & foraminibus petrarum mel & oleum, imo fontes aquarum profuunt, ita quoque secundum Vatem nostrum futurum erat, ut ex Messiaë tanquam rupis salutis per Jeschurunem in cruce transfixa & perforata vulneribus, non solum aqua sanguinea a sordibus peccatorum ad justificationem mundantes profluerent, sed & mel & oleum donorum Spiritus Sancti ad sanctificationem exinde ad fideles redundarent. Ecce! quam fecundum sensum phrasim nostra ad emblema rupis relata fundat, si eo, quo dictum est, modo explicetur.

§. XV.

Quemadmodum autem phraseologia nostra rei significanda, supplicio nimirum crucis, est exacte conveniens; ita rem quoque eadem denotatam non minus scopo Spiritus Sancti in hoc cantico congruere, nunc secundo loco כ adhuc paucis erit probandum. Quem in finem

G in

* Novi equidem perbene, quod multi interpretes per הסלע foramina illius Petrae hic vulnera Messiaë non intelligant, sed in metaphorica potius locutione subsistentes illa de quovis refugii loco interpretentur. Neque etiam me latet, quod sæpius jam laudatus Cel. SCHULTENS in *Animadvers. Philol. Crit.* in h. l. pag. 282. & ad Esa. XIX. 17. p. 334. seq. כסלע absque fundamento per foramina sive fissuras verti existimet, cum illud ex Arabico סלע confugit, proprie denotet loca refugii, asyla, atque ita cum sequenti סתר latibulum sit Synonymum. At vero, quando perpendo, quod illud discrimen inter foramina petrarum & inter asyla non sit adeo magni momenti, cum foramina sive fissurae petrarum nil sint nisi asyla & loca refugii, tum non video, cur à vulgata sententia discedamus. Præcipue cum sensus longe fecundior inde resulteret, si per foramina petrae seu asyla refugii vulnera Messiaë intelligamus. Unde & PATRIBUS GREGORIO, BEDÆ, CASSIODORO, BERNHARDO &c. tam luculenta piarum meditationum in h. l. subnata est seges, quas, etsi explicationem nostram non parum confirmant, ob residuarum tamen Dissertationis nostræ paginarum paucitatem adducere non licet.

in memoriam adhuc semel revocamus, quæ jam in antecedentibus sunt inculcata, scopum nempe Mosis per totum hoc canticum in eo decurrere, ut vias Dei coram populo Israelitico justificet, ipsumque de perversitate sua, ingratoque in *rupem salutis* animo redarguat. Huic jam scopo convenienter duplici modo verba nostra accommodamus, *tum* relate ad Messiam, *tum* relate ad populum Israeliticum. (α) Quidem relate ad Messiam allatum verborum nostrorum sensum insignem emphasin habere, illud patescit, *tum* quando perpenditur, quod Moses eidem vs. 4. adscripserit *Opus perfectum* פֶּעֶרְו הַצּוּר תְּמִים בערו, quo *negotium salutis* præcipue innui, ex iis, quæ Cel. LAMPIUS in *æd. grat.* P. III. Cap. IX. pag. 480 seq. in h. l. est meditatus, supponimus, *tum* quando attenditur, quod Moses Messiam in tmemate nostro vocet *Rupem Salutis*, adeoque iterum spectet *negotium gratiæ*, quod per *passiones Messie in cruce* executioni præcipue datum. Jam vero, quemadmodum *opus salutis* non poterat esse *perfectum*, neque Messias ipse in omni emphasi *rupes* sive *causa salutis* audire, nisi eo, quo dictum est, modo per *passiones in rupem salutis* preparatus; ita credibile quoque nullo modo est, Mosèn hic tacere voluisse *crucis supplicium*, cujus perpeffione demum omnigena *salus* pio Jacobidarum semini plenarie erat acquirenda, atque ita per manus impiorum Jeschurunis posterorum, quibus decretum Dei non erat perspectum, *negotium salutis* in effectum deducendum. Quando itaque Moses ait, *Jeschurumem rupem salutis suæ confossurum esse*, id est, *crucifixurum*, tacite videtur insinuare voluisse, quod Messias eo ipso plenarie in *rupem salutis* foret *adaptandus*, atque in *Auctorem salutis* ipsam non adspernaturis *constituendus*. Nec minus quoque (β) relate ad populum Israeliticum hæc explicatio scopo Mosis convenit, quatenus nempe in eo erat, ut eidem recensione variorum beneficiorum ingrati animi vitium in *rupem salutis suæ* exprobraret. Quem in finem inter alia beneficia, quibus à *Rupe salutis suæ* fuerat maectatus, versu quoque 13tio recensuerat, quod *dedisset ipsi mel sugere ex petra*, & *oleum ex duro lapide petra*. וינקוהו רבש מכלע ושמן מחלמיש צור. Pro hoc vero beneficio, jam Moses noster vaticinatur, tantum abfuturum, ut gratum contestaturus esset animum, ut è contrario potius ipsam hujus *salutis rupem*, quæ ex *fissuris & cavernis petrarum* hanc *salutem* ipsi affluere

fluere jufferat, ingrato atque nefario prorsus modo esset perforaturus, clavis nefandis fissurus, atque ita ex crucis supplicio omnimode necaturus.

§. XVI.

Satis igitur superque nunc liquet, non solum quam plurima, & quidem maxime memorabilia, quæ circa *passionem Servatoris* contigerunt, sub emphatica nostra voce נבר prædicta contineri, sed & ipsum *crucis supplicium* figurate depictum recte sub eadem latere. Videri nunc fortassean possemus, totam Radicis nostræ נבר vim atque potestatem ad fundum exhaustisse, atque id, quod demonstrandum susceperamus, demonstrasse. At verò, uti tota Sacra Scriptura inexhaustus Diviniore Sapientiæ fons est, ita & hæc ejus pars adhuc plura videtur in recessu habere, quam quidem hætenus sunt recensita. Putamus nimirum, non solum *mortem Servatoris nostri*, sed & *ipsam ex ea gloriosam resurrectionem* peregre hic insinuari. Illud ut tribus verbis adhuc evincamus, observari velim, quod supra §. 3. jam fufius probatum ivi, Radicis nostræ נבר propriam & nativam notionem in טפ cadere versari, idque non solum de *fatigatis* & *ex labore defessis*, sed & *intereuntibus* aut *morientibus* prædicari. Jam vero notum est, *casum* non semper dicere *casum totalem* & *interitum*, sed tacite simul involvere *possibilitatem resurrectionis illius, qui cecidit*. Exemplo sit ipsa *resuscitatio corporum nostrorum*, quæ proinde toties *divinitus resurrectio* scilicet *ex casu*, id est, *morte* in tabulis Novi Instrumenti audit. Exinde itaque elicio, quod, cum Spiritus Sanctus absque ratione hanc vocem ad designandam mortem, quæ *rupi salutis* à Jeshchurone aliquando erat inferenda, non adhibuerit, nihil aliud eadem insinuare voluerit, quam quod quidem Jeshchurun rupem salutis suæ post varias machinationes in *casum* ipsius directas, ipsa tandem morte esset affecturus, non tamen alia morte, quam quæ non nisi *casus* sive *lapsus* esset futura, & in qua Messias minime esset permansurus, sed ex qua tertio die, postquam *cecidisset*, & ad ima usque terræ viscera depressus jacuisset, gloriose esset resurrecturus. Quippe, *petra salutis non erat pervertenda, nec anima ipsius linquenda in sepulchro, nec sanctus debebat videre corruptionem*. Psal. XVI. 8. 10. Dixi, quod sensu, quam potui brevissime, verbum nunc amplius non additurus, ne

ejusmodi meditationibus nimium cogitationibus frena laxare videar.

§. XVII.

Antequam tamen plane manum meam de tabula tollam, *unica adhuc diluenda erit difficultas*, quam contra hactenus disputata moveri posse, facile prævideo. Scilicet; diceret aliquis, *multas quidem notiones* כך *me heic coarcessisse, easque quoque textui applicare studuisse, sed credibile non esse, eas omnes à Spiritu Sancto fuisse intentas, cum sensus verborum Sacrae Scripturae sit simplicissimus & non nisi unicus, cumque alioquin, si ita in Sacram Scripturam grassari liceret, non solum multum inde detrimenti auctoritas ejus & perspicuitas esset passura, sed nec ipsi de vero S. Scripturae sensu certi amplius esse possemus.* Verum ut paucis huic Objectioni satisfaciat, respondeo (α) plurima in Sacris pandectis occurrere loca, in quibus ob voces ambiguas & obscuras certus sensus apodictice monstrari non possit. Nihil inde Scripturarum auctoritati, perspicuitati & certitudini decedit. Voces enim & orationes, si quæ videntur ambiguae & obscuræ, tales sunt non ratione Dei, qui illas dictavit, nec respectu ipsius Scripturae, quæ est vox Dei, sed respectu nostri, qui aut studio pigri, aut illuminatione debita destituti longe plurima ingenio nostro non assequimur. (β) Neutiquam Sacra Scripturae auctoritas, perspicuitas & certitudo labefactatur, si varias loco alicui affingamus interpretationes, modo analogiæ fidei sint congruæ & textui conformes. Eleganter in hanc rem AUGUSTINUS Lib. III. de doctr. Christ. Cap. 27. *quando ex iisdem scripturae verbis, non unum aliquid, sed duo vel plura sentiuntur, etiamsi latet, quid senserit ille qui scripserit, nihil periculi est, si quodlibet eorum congruere veritati ex aliis locis sanctarum scripturarum doceri potest, id tamen eo cavente, qui divina scrutatur elogia, ut ad voluntatem perveniat Auctoris, per quem scripturam illam sanctus operatus est spiritus: sive hæc assequatur, sive aliam sententiam de illis verbis, quæ fidei recte non refragatur, exsculpat, testimonium habens à quocunque alio divinorum eloquiorum.* Id vero an observaverim, aliis judicandum relinquo. (γ) *Sit sensus Sacrae Scripturae simplicissimus, proprius & unicus à Spiritu Sancto intentus, quis diceret nos plures loco nostro assignare sensus, quando varias radicis* כך *notiones eruimus, easque textui nostro applicamus? annon omnes ad passiones Mes-*
sæ

fiæ quasi ad centrum redeunt? quid repugnat affirmare, eas omnes simul à Spiritu Sancto fuisse intentas? annon inde majestas styli sacri potius extollitur, quando affirmamus, ejus eam esse naturam, ut una voce tot significatibus foeta tantam rerum copiam possit ob oculos ponere, quæ in aliis linguis nonnisi pluribus exprimi possunt? Annon Spiritus S. potius studio videtur tales tam variante significatione gaudentes voces adhibuisse, ut nobis occasionem præberet, sedula attentione easdem eruendi & ruminandi? Concludimus igitur, varias illas interpretationes, quas attulimus, omnes in pericopa nostra locum habere posse, omnes & analogiæ fidei & contextui verborum esse conformes, nec plures inde sensus emergere, quam ex versione *Megalandri LUTHERI*, aliorumque per *vilipendit* reddentium. Omnes enim ad hoc probandum concurrunt, *Jeschurunem rupem salutis suæ vilipendisse*, idque variis modis, *machinationibus, dolis, contemptu, opprobriis, profanatione, impuratione, illusionem, & tandem ipso crucis supplicio ipsi intentato demonstrasse.* J. Q. E. D.

T A N T U M,

COROL

COROLLARIA

1. Atheos non agnoscimus.
2. Receptam nominis יהוה lectionem tuemur.
3. An nomen אלהים ab Arab. الله *coluit*, an vero hoc ab illo descendat, in medio relinquimus.
4. Justitia vindicativa Deo est naturalis.
5. Omnipræsentia Dei non extenditur ultra universum.
6. πολυθεοτης contradictionem involvit.
7. Possibilem mundi æternitatem negamus.
8. Opera 6. dierum successive sunt producta.
9. Ad foedus operum adstruendum firmissimum argumentum peti potest ex Hof. VI. 7.
10. Manipulus paschalis Lev. XXIII. 10. seqq. typus fuit Christi per passiones consummati.
11. Circa determinationem temporis offerendi hujus manipuli ממחרת השבת à partibus Rabbanitarum stamus.
12. Ex hordeo eum constitisse, verissima Judæorum est traditio.
13. מכרותיהם Gen. XLIX. 5. *consultationes, pactiones* ex Æthiop. מכר *consultavit*, vel *fraudes eorum* ex Arab. مكر *fallere, circumvenire*, significare potest.
14. Vocem צעזעים 2 Chron. III. 10. LXX. Interpretes non absque fundamento per εκ ξυλων expresserunt.
15. 'ουροταλ idolum Arabum ex columna nubis & ignis videtur effictum.
16. Hallucinatur SUIDAS, quando Δυσδεις نو السر per *Deum Martem* interpretatur.
17. Fabulam de Jovis Diphthera ex libris, qui Deo in facris assignantur, confarcinatam esse, probabile est.

P. 7. lia. ult. pro §. 5. lege §. 4. p. 14. lin. 16. post أهل infere دور.

Fd 2087

ULB Halle
004 222 318

3

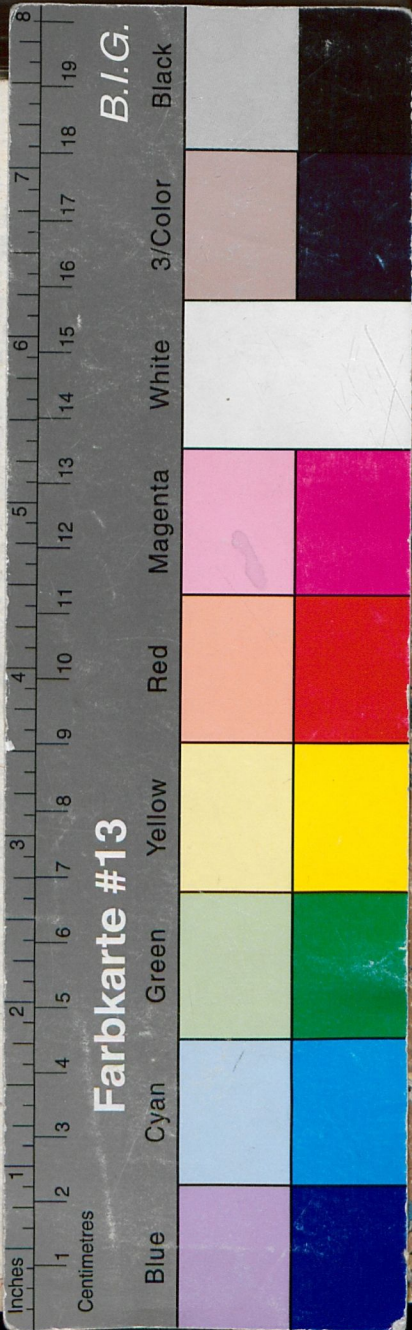

sb.

10

ישורן

37

מנבל צור ישועתו

Sive
DISSERTATIO THEOLOGICO-PHILOLOGICA
DE
JESCHURUNE

ejusque
in Rupem Salutis suæ Delicto,
ad
illustrandum locum DEUT. XXXII: 15.

quæ,
annuente summo Numine,
P R Æ S I D E
VIRO admodum Reverendo atque Celeberrimo,
D. THEODORO HASAEO,
S.S. Th. Doct. & P.P. O, ad B. Virginis V. D.
Ministro facundissimo,
Societatis Regiæ Scient. Berol. Membro dignissimo,
Publico συναλληθεύοντων ἐν ἀγάπῃ examini subjicietur

ab
A U C T O R E
JOANNE OLPIO,
Coronâ - Montium Montano,
Futuro die Jovis, postridie Calend. Novembr. H.L. Q.S.

Bremæ, Typis Hermannii Christophori Jani, Illustr. Gymnasii Typogr. 1739.

*C. Michaelis p. f.
Francif.*

